

مديني زده کړي - ټولسم ټولگي

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا د بشپړونکو د روزنې او د

ساینس د مرکز معیشت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف
لوی ریاست

مدني زده کړې

یوولسم ټولګې

۱۳۹۰

ش.ه

ليکوالان:

- محمد عزيز بختياری
- پوهنځار محمد فاروق عمر خیل
- مؤلف محمد انور مشفق
- ژباړونکي:**
- پوهنځار محمد فاروق عمر خیل
- هسلکي ايډيټ:**

سر مؤلف مير عبيد الله فاضل د مدنې زده کړې د پيارتمت علمي غړی

د ژبې ايډيټ:

محمد سهراب ديدار د پښتو د پيارتمت علمي غړی

دیني ، سياسي او فرهنگي کمیټه:

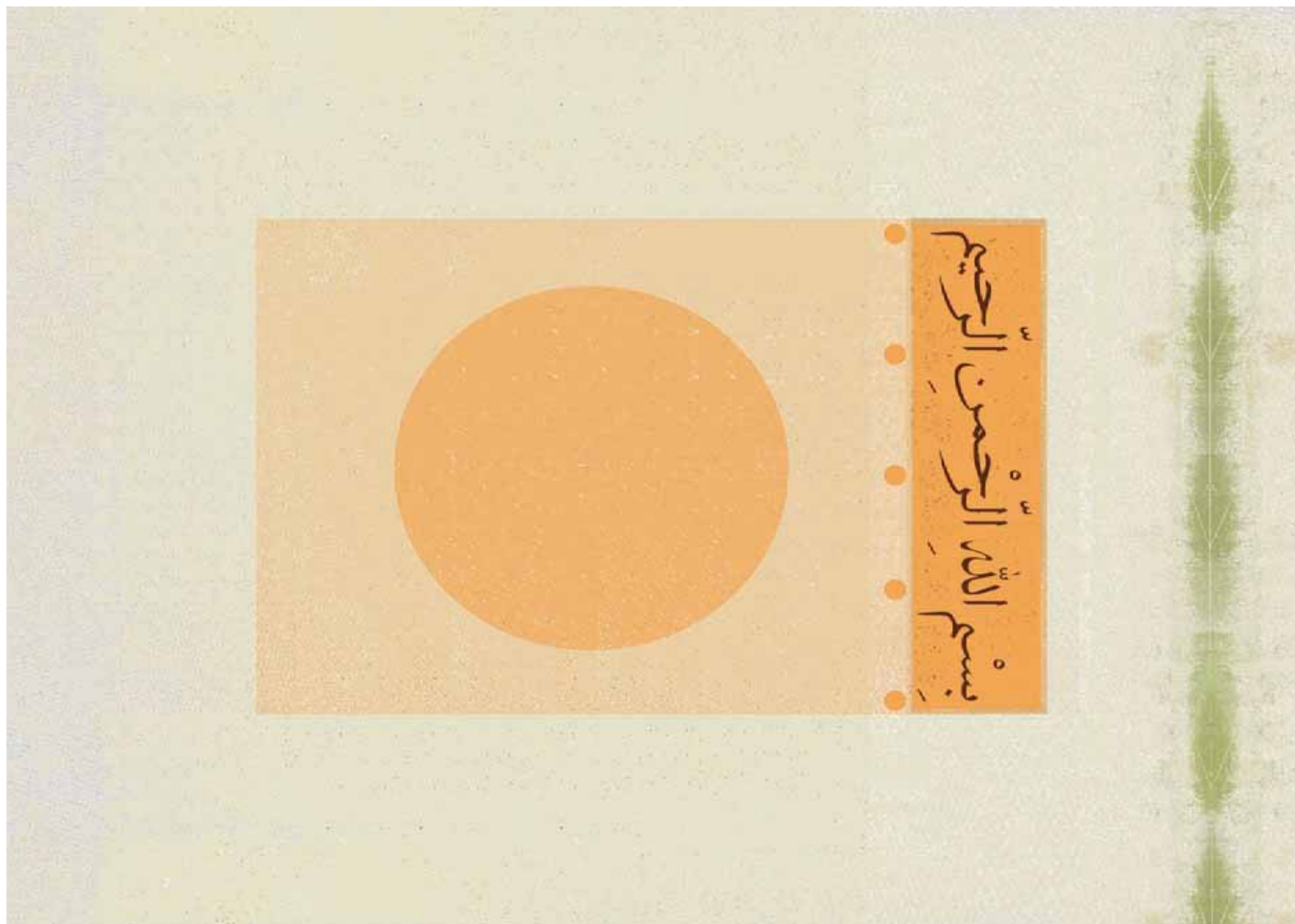
- ډاکټر عطاء الله واحدیار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئیس.
- ډاکټر عبدالصبور فخری،
- حبیب الله راحل د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې، د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کمیټه:

- ډاکټر اسد الله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معین.
- ډاکټر شیر علي طرفي د تعلیمي نصاب د پرورنې مسوول.
- د سر مؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح و دیزاین:

رحمت الله غفاری

ملي سرود

دا وطن د هر افغان دى	کور د سولې، کور د تورې
هر بچی پي قهرمان دى	دا وطن د ټولو کور دى
د بلوڅو، د ازبکو	د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو، د تاجکو	ورسره عرب، گوجر دي
پامريان، نورستانيان	براهوي دي، قزلباش دي
هم ايماق، هم پشه يان	دا هیواد به تل خلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان	په سینه کې د آسیا، به
لکه زړه وي جاویدان	نوم د حق مو دى رهبر
وايو الله اکبر وایو الله اکبر	

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي. د اکتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعاله سائل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده. هیله من یم د اکتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په پاکفیه ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي. پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په رښتیني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاو له مخې پراختیا ومومي. په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تألیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړ ليک

مدني زده کړي

- ۱ لمرۍ څپرکي: ټولنيز کيدل.
- ۲ د څپرکي مورخې.
- ۳ ټولنيز کيدل څه ته وايي؟^۱
- ۷ د ټولنيز کيدل لاملونه^(۱).....
- ۱۱ د ټولنيز بندو لاملونه^(۲).....
- ۱۵ د ژوند پر اوونه.....
- ۱۸ د لومړي څپرکي لنډيز.
- ۱۹ دويم څپرکي: ټولنيز نظم
- ۲۰ د څپرکي مورخې.
- ۲۱ ټولنيز نظم څه شی دی؟^۲
- ۲۵ د ټولنيز نظم لاملونه^(۱).....
- ۲۹ د ټولنيز نظم لاملونه^(۲).....
- ۳۳ ټولنيزي سرغړونې^(۱).....
- ۳۷ ټولنيزي سرغړونې^(۲).....
- ۴۰ د څپرکي لنډيز.....
- ۴۱ دريم څپرکي.....
- ۴۲ د څپرکي مورخې.....
- ۴۳ ټولنيز بدلونونه څه شی دي؟^۳
- ۴۷ ټولنيزو بدلونونو لاملونه^(۱).....

۵۱	 د ټولنيزو بدلونونو لاملونه(۲)
۵۴	 د خپركې لنډيز
۵۵	 خلورم خپرکي: ټولنيزې نابرابرۍ
۵۶	 د خپرکې موخې
۵۷	 ټولنيزۍ نابرابرۍ، څه شی دي؟
۶۱	 طبقاتي نابرابري
۶۵	 جنسي نابرابري
۶۸	 د خلورم خپرکي لنډيز
۶۹	 پنځم خپرکې: زموږ ټولنيزي ستونزې.
۷۰	 د خپرکې موخې
۷۱	 زموږ ټولنيز مشکلات: بې سوادۍ.
۷۵	 زموږ ټولنيزي ستونزې: نېستي او غريبي
۷۹	 زموږ ټولنيزي ستونزې: (امتو گنځي)
۸۳	 زموږ ټولنيزي ستونزې: روغتيا
۸۷	 زموږ ټولنيزۍ ستونزې: دنيشه يي توکو فا چاق.
۹۱	 زموږ ټولنيزي ستونزې، نا امنۍ او ترهگري.
۹۵	 زموږ ټولنيزي ستونزې: نا چاودلۍ توکي
۹۸	 د پنځم خپرکي لنډيز

لوهری چپر کی

ٲولنیز کیدل

ٲه دی چپر کی کی به لاندی موضوعات زده کرو:

- ٲولنیز کیدل څه ته وایی؟
- د ٲولنیز کیدو لاملونه (۱)
- د ٲولنیز کیدو لاملونه (۲)
- د ژوند پر اونه

د څپر کی موخې

هيله کيږي چي زده کوونکي د دې څپر کي تر لوستلو وروسته:

- د ټولنيز کيدو په معنا او ارزښت وپوهيږي ،
- د ټولنيزو اړيکو په ټينګولو کې ډيره تجربه او مهارت تر لاسه کړي ،
- د ټولنيزو ارزښتونو منلو ته لېوالتيا ونښي ،
- د ټولنيز کيدو لاملونه او پر خلکو باندې د هغو د اغيزې د څرنگوالي په اړه وپوهيږي ،
- د انسان د ژوند له پړاوونو او د هغه د ضروري ارزښتونو سره علاقمندې تر لاسه کړي .

ټولنيز کيدل څه ته وايي؟

خبرې اثرې وکړي

پوهېږئ چې خلک په بېلابېلو ټولنو کې ډول ډول آداب، رواجونه او سلوک لري. د مثال په ډول: د اسلام اچولو او روغبړ کولو لپاره، د نړۍ د وگړو ترمنځ ډول ډول طريقې موجودې دي. دغه ټکي ته په پام سره:

۱- آيا تاسو هغه خلک پېژنئ چې د سلام او روغبړ کولو پر مهال د بېلابېلو کلماتو او سلوک څخه استفاده کوي؟

۲- ستاسو په اند هغوی ولې ستاسو په شان رفتار نه کوي؟

۳- آيا پوهېږئ چې په مختلفو ټولنو کې څه توپير موجود دی.

که چېرې له خپل کلي او يا ښار څخه مو نورو ښارونو او يا هېوادونو ته مسافرت کړی وي، هرو مروه مولايلي وي چې خلک په بېلابېلو ښارونو او هېوادونو کې:

0 په ډول ډول ژبو خبرې کوي؛

0 بېلابېلي او ډول ډول جامې اغوندي،

0 ډول، ډول خواړه خوري،

0 په يو ډول موقعيت کې ډول ډول رفتارونه يا سلوک له ځانه ښکاره کوي.

د دغه توپيرونو په ليدلو سره، د انسان په فکر کې دا پوښتنه پيدا کېږي چې ولې خلک په بېلابېلو ټولنو کې په بېلابېلو ډولونو رفتار او سلوک کوي؟

د پورته پوښتنې په ځواب کې بايد وويل شي چې هره ټولنه ځانته ځانگړی فرهنگ لري او په فرهنگ کې د وگړو د رفتار لپاره بېلابېلي تگلارې په گوته شوي دي چې د ټولنې غړي د هغو پرنسټ عمل کوي.

دغه ټولنيز سلوک او رفتار په ټولنو کې څه ناڅه توپير لري. له دې امله خلک په بېلابېلو هېوادونو کې د مختلفو آدابو، رواجونو او ډول ډول سلوکونو په لرلو سره ليدل کېږي. ټول ټولنيز ځايونه او سيمې لکه کورنۍ، ښوونځي، کوڅه، اداره او همداسې نور د ځانگړو قواعدو درلودونکي وي. د بېلگې په توگه: د ټولگي د ننه قواعد په پام کې ونيسئ:

- ۱- آراهه او غلي وارسو.
- ۲- پر خپلو ځايو کيښو.
- ۳- د ښوونکي خبرونه غورځېدو.
- ۴- خپلو ټولگيو الوته مزاحمت ونکو.
- ۵- د ښوونکي د خبرو ضروري ټکي له ځانه سره وليکو. دغه ټول د زده کوونکو د سلوک او رفتار يوڅو ضروري بېلگې وې چې بايد په ټولگي کې يې په پام کې ونيسي او له هغو سره سم عمل وکړي.

له ښوونکي څخه هم هيله کېږي چې له ځانگړو کړنو او اصولو څخه پيروی وکړي چې وکولای شي خپله دنده او رول د ښوونکي په توگه ترسره کړي. د مثال په توگه: له ښوونکي څخه هيله کېږي چې:

- ۱- منظمې او پاکې جامې واغوندي.
- ۲- له زده کوونکو سره مهربان واوسي او له هغوی سره په مهرباني چلند وکړي.
- ۳- د لوست د ورکړې لپاره په سمه توگه تياری ونيسي.
- ۴- لوست دې په سمه توگه تشرېح کړي.
- ۵- د ښوونې له ښو او اغېزمنو لارو څخه دې گټه واخلي.
- ۶- د زده کوونکو سره په اړيکو کې دې د هغوی ترمنځ توپير نکوي.
- ۷- د ټولگي نظم دې ټينگ کړي.

ټولنيز کيدل د ژوند په لومړي پړاو کې

په کوم چينوالي کې د ډيرو ټولنيزو ارزښتونو سره پېژندگلوي نلرو او په ورو، ورو چې لويايږو له هغوسره ډيره پېژندگلوي ترلاسه کوو او په بېلابېلو ځايونو کې په داسې ډول چلند کوو چې نورېي له موږ څخه توقع لري. دغه چلند او اصول ته ټولنيز قواعد وايي. موږ له کوچنيوالي څخه په ناڅاپي توگه د ټولنيزو قواعدو په زده کولو پيل کوو او له دې لارې

ټولنيز کيږو. ټولنيز کيدل په يوځل او په لنډ وخت کې نه تر سره کېږي بلکه د پيدايښت له وخته پيل کېږي که څه هم د ژوند په لومړنيو کلونو کې، د ژوند کولو، دځان او چاپيريال د پاک ساتلو آداب، ټولنيز قواعد او ارزښتونه او همداسې نور ډېر موضوعات زده کړو. ليکن ورو ورو چې لويديز، زموږ د ژوند شرايط توپير کوي او موږ بايد زده کړو چې په نوي سني پړاو او کاري شرايطو کې څرنگه رفتار وکړو. د مثال په ډول: کله چې د ځوانۍ لومړنيو پړاوونو ته رسېږو، زموږ څخه توقع کېږي چې بولې چارې تر سره کړو چې تر هغه مو پخوا نه تر سره کولې او يا بولې چارې مو چې پخوا تر سره کولې، نور هغه له دې وروسته تر سره نه کړو. يا هغه وخت چې تازه د زده کړې له بهير نه وړگاږېږو (فارغ التحصيل کېږو) او په کومه اداره يا کارخاني کې چې په کار بوخت کېږو، بايد زده کړو چې په هغه نوي چاپيريال کې څرنگه رفتار او عمل وکړو.

د ژوند په اړه معلومات

هغه مسرې چارې چې د ټولنيز کيدو په جريان کې زده کړو، کولای شو، لاندې ټکونه گوته ونيسو:

ټولنيز قواعد او ارزښتونه

د ټولنې غړي د ټولنيز کيدو له لارې د خپلې ټولنې د قواعدو او ارزښتونو سره پېژندگلوي تر لاسه کوي. پوهيږو چې ټولنيز قواعد او ارزښتونه په بېلابېلو ټولنو کې څه ناڅه توپير لري او د ټولنې غړي بايد زده کړي چې په خپله ټولنه کې کومې چارې، په کوم ډول تر سره کړي او کومې چارې بايد تر سره نکړي.

کاري وړتياوې او ځانگړنې

ټولنيز ژوند د ځانگړو وړتياوو غوښتونکی دی. ليکن دغه وړتياوې چې يوه برخه يې ساده او نورې برخې يې پېچلې دي، بايد زده شي چې له زده کړې پرته د هغو په تر سره کولو به ونه توانېږو. موږ هغه ټول د ژوند په بهير کې زده کړو.

له نورو سره د اړيکو د ټينگولو څرنگوالی

له نورو سره د اړيکو ټينگول د ټولنيز ژوند يوه اړتياده له نورو سره د اړيکو په ټينگولو کې برياليتوب زموږ د ټولنيز ژوند د برياليتوب لامل گرځي. د بېلگې په ډول: په ټولنيز ژوند کې لازمه ده چې له خپلو دوستانو سره په مسربانۍ رفتار ولرو او له پريو سره په

عادي ډول اړيکي ولرو. کله چې څوک زموږ لپاره کوم کار ترسره کوي بايد له هغه څخه مننه او قدر دانې وکړو او که چېرې زموږ حق ضايع کوي بايد د هغه په وړاندې د مخالفت او ناخوښۍ اظهار وکړو.

د لوست تکراره

-
-
-
-
-

پوښتي

- ۱- په مختلفو ټولنو کې وکړئ له يو بل څخه په کومو مسایلو کې توپير لري؟
- ۲- لوي خلک په بېلابېلو هېوادونو کې ډول ډول دودونه لري؟
- ۳- په ټولگي کې د ښوونکي د رفتار بېلگې کومې دي؟ بيان يې کړئ.
- ۴- موږ د ټولنې قواعد، رفتارونه او ارزښتونه څرنگه زده کوو؟
- ۵- موږ د ټولنيز کيدو له لارې کوم څيزونه زده کوو؟
- ۶- له نورو سره اړيکي درلودل څه اهميت لري؟
- ۷- د انسان عاطفي رفتار څه ډول وي؟ يو مثال راوړي.

کورنۍ دنده

- ۱- د دوه کلن ماشوم کوم څيزونه زده دي چې ديو نوي پيداشوي ماشوم زده ندي. (د مثال په توگه: کولای شئ چې لاندې چارونه پام وکړئ: خبرې کول، په لاره تلل، لوبې کول، خنديدل، د کورنۍ د غړو پيژندل، او.....)
- ۲- د خپلو ليدنو پايلې په خپلو کتابچو کې له ځانه سره وليکئ او په راتلونکي ساعت کې يې ټولگي ته له ځانه سره راوړئ.

د ټولنیز کیدو لاملونه (۱)

په تیر لوست کې مو ولوستل چې انسان د خپلې ټولنې د قواعدو او ارزښتونو په زده کولو سره ټولنیز ژوند او ټولنیز شخصیت پیدا کوي او په یوه ټولنه کې د ژوند کولو لپاره لازمه پوره او وړتیا تر لاسه کوي. په دې لوست کې خواږو چې دغه مطلب له لږې څرگندونې سره د ټولنیز کیدو د لاملونو په اړه وڅیړو.

پرتله یي کړئ

کورنۍ او د هم لویو ډله
د انسان د ټولنیز کیدو د
لاملونو له ډلې څخه
یو لامل گڼل کېږي،
ستاسو په اند:

۱- ماشوم کوم څیزونه
د کورنۍ په چاپیریال
او کوم څیزونه د خپلو
همزولو او هم لویو په
ډله کې زده کوي،

۲- د ټولنیز کیدو له اړخه، کورنۍ ډېر ارزښت لري او که د همزولو او هم لویو
ډله؟ ولې؟

کورنۍ

کورنۍ هغه ډله او هغه چاپیریال دی چې غړي یې د نسبي او نسبي تړاوونو له امله له یو بل سره دوامداره، ټینګې او نږدې اړیکې لري. ماشوم په یوه کورنۍ کې نړۍ ته سترګې غړوي او د کورنۍ غړي لومړني خلک دي چې هغه یې پیژني. ماشوم د خپل ژوند په لومړنیو کلونو کې د ټولنیزو ارزښتونو او اصولو په زده کولو کې ډېر تیاری لري، ځکه چې د پیدایښت په پیل کې هغه د یوې سپینې تختې په څېر له هر ډول خبرتیاو، معلوماتو او وړتیاوو څخه تش دی او دا کورنۍ ده چې په دغو حساسو کلونو کې ماشوم ته ټولنیز قواعد او ارزښتونه ور زده کوي. د مثال په توګه: موږ په کورنۍ کې زده کوو چې:

- څرنگه خبرې وکړو،
- خپل مور پلار ته او د کورنۍ مشرانو او لویانو ته درناوی وکړو،
- څرنگه د خپل ځان او چاپیریال پاکوالی وساتو.

- د خپلې کورنۍ له غوره سره مینه ولرو،
- څرنگه له نورو سره رفتار او ژوند وکړ،
- ښه او بد یو له بل څخه جلا کړو،
- په دیني عقایدو او ارزښتونو باور وکړو،

کورنۍ د آدابو او د ژوند کولو ځینې لارې چارې په قصدي توګه او د یو پلان او موخې له مخې نوي نسل ته وربښي، خو د دغو آدابو یوه برخه په ناڅاپي او غیر قصدي ډول زده کېږي.

د بېلګې په ډول: د والدینو(پلار او مور) اخلاق کېدای شي چې د یو اخلاقي نمونې په توګه د هغوی ماشومانو ته ولېږدول شي، په داسې حال کې چې ښايي دوی ونه غواړي چې د هغوی ماشومان دي د دوی لاره ونیسي(د هغوی د اخلاقو تقلید دي وکړي) نو په دې توګه، که چېرې پلار او مور د ښه اخلاقو او ښو رفتارونو څښتنان وي د هغوی او لادونه به هم د ښو اخلاقو څښتنان شي او برعکس که هغوی بد رفتار او بد خوښه وي د هغوی او لادونه به هم د دغه اخلاقو تقلید کوي او هغه به زده کوي، ځکه چې پلار او مور د خپلو او لادونو د شخصیت سیمې بېلګې اوبښکارندوی دي. د مور او پلار په څنګ کې د کورنۍ نور غړي د کومپانو نږدې خپلوان چې تل هغوی سره تګ او راتګ لري او یا تل ورسره اړیکې لري د کوچني په شخصیت ښخ په نیغه اغېزه لري. په ځانګړې توګه مشران وروڼه او خویندې، تروڼه، د تره زامن، ترورګانې او نیکونه او د هغو په شان نور چې تل یې د کوچني سره سروکاروي د کوچني د شخصیت په جوړولو کې مستقیمه اغېزه لري.

له دې امله چې په هر هېواد کې مذهبي، قومي، طبقاتي کوچني فرهنگونه مو جوړ دي چې دا کوچني فرهنگونه دکوړنۍ له خوا ساتل کېږي او رواج پیدا کوي. نوی نسل د

کورنۍ له خوا په ځانگړو کوچنیو فرهنگونو تړاو پیدا کوي نو له همدې امله، کورنۍ د ماشومانو د شخصیت په تشکیل او د هغوی د هیلو او ارزښتونو په ټاکلو کې ارزښتناکه ونډه لري. خو دا باید په پام کې وگرځوي چې د کورنۍ، ټولنې او چاپیریال اغیزې پر انسان باندې د هغه د واک د له منځه وړلو یا لیرې کولو په معنا نده. په حقیقت کې د کورنۍ له چاپیریال او نږدې خپلوانو سره اړیکې د کوچني د شخصیت د تشکیل لومړنۍ او جوړونکې لامل شمېرل کېږي.

په افغاني ټولنه کې د مور شخصیت د کوچني د کړو وړو او اخلاقو په توجه کې د کورنۍ د هر غړي په پرتله ډېر اغېزمن دی.

د هم لوبو او همزولو ډله

ماشومان ورو ورو د کورنۍ له چاپیریال څخه د بهر په لور گام پورته کوي او د خپلو همزولو سره په لوبو او تفریح پیل کوي. ماشومان په لوبو کې ټولنیز رولونه لوبوي او له دې لارې د مهمو ټولنیزو رولونو، لکه د **پلار**، **او مور**، **ښوونکي**، **پولیس**، او داسې نورو سره پېژندګلوي تر لاسه کوي. ماشومان د دغو رولونو په تر سره کولو سره د مهمو ټولنیزو رولونو سره پېژندګلوی ترلاسه کوي او په راتلونکي کې د دغو رولونو د تر سره کولو لپاره تیارېږي.

سرښیره پردې، ماشومان د دغو لوبو له لارې زده کوي چې څرنگه یوله بل سره اړیکې ټینګې کړي، څرنگه مخالفت وکړي، څرنگه هوکړه او موافقه وکړي، څرنگه دښمني او شخړه وکړي او څرنگه سوله وکړي. دغه چارې ښايي په ښکاره کې ساده په نظر راشي خو د ټولنیز ژوند لپاره ډېر اړینې او مهمې دي. همزولي او هم لوبې د ماشوم پر شخصیت او رفتار باندې ژور اغېز کوي. هغوی له یو بل څخه د جامو مېل، ځانګړي اصطلاحات او خاص رفتارونه زده کوي او د خبرواترو له لارې چې د خپلو همزولو سره یې کوي د خپلو هیلو او غوښتنو کچه په ډاګه کوي. سر ښیره پردې د همزولو ترمنځ داسې خلک هم شته چې د مشرۍ (رهبرۍ) رول ترسره کوي او نور دهغه له ښیره اغیزه کوي. دغه ټکي ته په پاملرنې سره هغه ژور او پراخ تاثيرات چې همزولي یې کولای شي پر موږ ولري، باید کوښښ وکړو چې خپل دوستان د پېژندګلوی او دقت له

مخني وٽاڪو او هيج ڪله د بدو دوستانو لار ونه نيسو. د هغوى د ناوړه افكارو او عملونو څخه هيڅ ڪله هم پيروي ونكړو.

د اسلام ستر پيامبر ﷺ دې ټگي ته پام كړي او په ښكاره ډول يې خپل پيروان دې مسهمي موضوع ته متوجه كړى دى او فرمايي: هر وگړى د خپل دوست پر دين وي او له تاسو نه هر يو بايد پام وكړي چې له چاسره د دوستۍ پيمان تړى.

د دوست تکرار

-
-
-
-

پوښتي

- ۱- كورنۍ د ټولنيز كيدو په برخه كې څه اهميت لري؟
- ۲- د كورنيو د غړو تر منځ اړيكي څرنگه وي؟ بيان يې كړئ.
- ۳- انسان د ژوند په كومو پړاوونو كې ځينو زده كړو ته تيارى لري؟
- ۴- موږ په كورنۍ كې كوم څيزونه زده كوو؟
- ۵- كورنۍ څرنگه زموږ شخصيت جوړوي؟
- ۶- په كورنۍ كې څوك له ټول زيات د كوچني په شخصيت اغېزمن دى؟
- ۷- له مور او پلار نه پرته نور كوم وگړي د كوچني د شخصيت په جوړښت كې اغېزمن دي؟
- ۸- موږ د خپلو همزولو له لويو څخه كوم كارونه زده كوو؟
- ۹- كوچنيان له همزولو او هم لويو سره د اړيكو له امله كوم رولونه زده كوي؟
- ۱۰- د خپل هم لويو او ښو دوستانو په ټاكلو كې كوم مسؤليتونه موږ ته متوجه دي؟

كورنۍ دنده

له خپلو دوستانو او د كورنۍ له غړو سره د كورنۍ او د همزولو او هم لويو په اړه سلا وكړئ او هغه كارونه چې موږ يې د دوى له هريوه نه زده كوو په يو لست كې وليكي.

د ټولنيز کيدو لاملونه (۲)

په تير لوست کې مو د ټولنيزيدو دوه لاملونه وپېژندل او په دې لوست کې

به د ټولنيزکيدو د نورو

لاملونو سره پېژند. گلوي

تر لاسه کړو.

خبرې اترې وکړئ

ښوونځي او ټولنيزې رسنۍ

د ټولنيزکيدو دوه نور لاملونه

دي. ستاسو په اند:

۱- په ښوونځي کې کوم شيان

زده کوو؟

۲- له رسنيو څخه کوم څيزونه

زده کوو؟

۳- د ټولنيز کيدلو د لاملونو له ډلې څخه يې کوم يو ښه دی؟ ولې؟

ښوونځي

په معاصرو بېلابېلو ټولنو کې نژدې ټول ماشومان د اوه کلنۍ په عمر ښوونځي ته ليري. نن ورځ داسې علوم، تخصص او زده کړې اړينې دي چې کورنۍ نه شي کولای هغه خپلو ماشومانو ته ور زده کړي، نو له همدې امله ښوونځي دغه وظيفه پر غاړه اخيستي ده. ښوونځي ماشومانو ته د لوستلو، ليکلو او شمېرلو وړتياوې او مهارتونه ور زده کوي.

همدارنگه ماشومان په ښوونځي کې د ټولنيز ژوند له اړينو چارو او برخو سره، ديني چارو تاريخ، جغرافيه، کيميا، فزيک، رياضي، او عقايدو سره پېژند. گلوی تر لاسه کوي او هغه زده کوي. ښوونځي هغه لومړنی رسمي چاپېريال دی چې ماشوم له هغه سره مخامخ کېږي. ماشوم په ښوونځي کې د رسمي رولونو او دندو سره تړاو نيسي.

د خلکو تعاملات او چلند يو له بل سره په ښوونځي کې عاطفي نه دي بلکه اړيکي او چلندونه په دې چاپېريال کې رسمي او غير عاطفي وي. له هغو موضوعاتو او چارو سربره چې په رسمي توگه په ښوونځي کې زده کوونکو ته وربښودل کېږي، ډېرې خبرې،

موضاعات او اصول شته چې زده کوونکو ته په نا خبره او ناڅاپي ډول وربندول کېږي.

د بېلگې په توگه:

زده کوونکي د ښوونځي د ورځني پروگرام ترڅنگ زده کوي چې:

- ۱- نظم مراعات کړي،
 - ۲- پاکوالی په پام کې ولري،
 - ۳- نږدېت په پام کې ونيسي،
 - ۴- د ښوونځي د چارواکو دا امر وپيروي وکړي،
 - ۵- په زده کړه، لوستلو او نورو ټولو ښوکارونو کې له نورو سره سيالي وکړي،
 - ۶- د برياليتوب د لاسته راوړلو لپاره کوښښ وکړي،
- د ښوونځي تر څنگه جومات هم د زده کوونکو د ټولنيزې وړتيا په لوړولو کې ډېر مهم او رضوړلکي رول لري. کوچنيان په جومات کې د تعليم له طريقه دا زده کوي چې له استاد، مشرانو او مقدسو ځايونو په وړاندې بايد په ځانگړي ډول برخورد وشي او ديني مظاهرو او شعایرونه د ژوند د نورو مظاهرو په پرتله ډېر درناوی وکړي. په کوچنيانو کې په بنسټيزه توگه ايماني تصايلات او مينه په جومات کې د تعليم کولو له پړاونه پيل کېږي. همدارنگه د جماعت په لمانځه کې گډون هم په هغوی کې ايماني جذبي لا بډايي کوي. د کوچني اړيکې له هغو کسانو سره چې جومات ته د عبادت کولو لپاره تگ راتگ کوي تقويه کېږي.
- له جومات نه وروسته د ژوند چاپيريال او ماحول هم د کوچني په ژوند ډېره اغېزه کوي، ټولنيز مراسم او هغه عمومي پروگرامونه چې د هغه له امله د ښار او کلي ځيني خلک را ټولېږي هم د کوچني پر شخصيت اغېزه کوي.

ډله ييزه رسنۍ

په تېرو وختو کې به خلکو خپل د اړتيا وړ معلومات زياتره د شخصي اړيکو له لارې او يا د نورو خلکو له لارې تر لاسه کول خو نن ورځ ټولنيزې رسنۍ معلومات په ډېره چټکتيا سره ډېرو خلکو ته رسوي.

د ټولنيزو رسنيو وسايل په لاندې ډول دي: راډيو، ټلويزون، انټرنېټ، ورځپاڼه او مجله. موږ او ډېر نور کسان خپل زياتره وخت د ورځپاڼو يا مجلو په لوستلو، راډيو ته په غوږ نيولو، د ټلويزون په ليدلو يا سينما ته په ورتگ تېروو. په ځانگړې توگه په ښارونو او هغو کلو کې چې

د برېښنا انرژۍ شتون لري او تلویزوني شبکې او چینلونه فعالیت ولري، ماشومان له نورو څخه ډېر خپل وخت د تلويزون په لېدلو تېروي. ټولنيزې رسنۍ نژدې د هرشي په اړه خپلو اوریدونکو او لیدونکوته معلومات ورکوي. د مثال په توگه: د نړۍ له گوټ گوټ څخه د ورځنیو پېښو خبر ورکوي، د هوا او موسم حالات څرگندوي، د علمي او تکنالوژۍ په اړوند او د پرمختګونو په اړه معلومات او خبرونه خپروي، تاریخي پېښې تشریح او بیانوي، د نړۍ د بېلابېلو وګړو د ژوند، فرهنگ او د ژوند د لارو چارو په اړه خبرې اترې او خبرونه خپروي، د نړۍ د ملتونو عقاید، ارزښتونه او رواجونه تشریح کوي او د هغو پټ اړخونه څرګندوي.

د معلوماتو او خبرونو د پراخې کچې او اندازې په نظر کې نیولو سره چې د رسنیو لخوا خپرېږي او همدارنګه هغې پراخې گټې ته په پام سره چې د رسنیو څخه اخیستل کېږي، کولای شو دا اټکل وکړو چې رسنۍ د خلکو پر فکر، احساس، عقایدو او دودونو څومره ژور او پراخه اغېزه کولای شي.

باید په پام کې ولرو چې ټولنیزې رسنۍ، کیدای شي مېشته یا منفي اغېزه ولري. د بېلګې په توګه: که چېرې په دقیقه او کره توګه وکارول شي کولی شي چې د ارزښتونو، قواعدو او ځانې عقایدو او رواجونو د ځواکمن کېدو لامل شي او ملي یووالی او هویت ځواکمن کړي. لیکن له هغه پرته همدغه وسایل کولی شي چې د مذهبي او فرهنگي ارزښتونو او رواجونو د ویجاړک لامل وګرځي او ملي یووالي او هویت ته زیان ورسوي.

ډله ییزه رسنۍ او د ډله ییزو اړیکو وسایل د انسان عقل او شخصیت ته د جبریت ورکولو او تشکل وسایل شمېرل کېږي. که چېرته له هغو څخه د یو هېواد په آبادولو او سالمه لارښوونه کې گټه واخیستل شي، کولای شي هغه ملت یو حیرانوونکي پرمختګ او تمدن ته ورسوي. او که د دښمن په لاس کې ولوېږي نو له هغه نه به یوه تباه کوونکې وسیله جوړه شي چې د هېواد اوس او راتلونکي به له تباهی سره مخامخ کړي.

د دوست تکرار

.....

.....

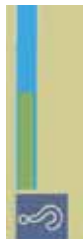
.....

.....

.....

.....

پوښتني

۱- وروسته له کورنۍ، هم لوبو او دوستانو ته کوم شي کولای شي چې د انسان په شخصیت اغېزه وکړي.

۲- ولې کورنۍ خپل اولادونه وروسته له اووه کلنې نه ښوونځي ته استوي؟

۳- ښوونځی کوچنیانو ته کومې وړتیاوې ورزده کوي؟

۴- د وگړو کره وړه په ښوونځي کې باید څرنگه وي؟

۵- په جومات کې کوچنیان کوم شیان زده کوي؟

۶- د ژوند چاپیریال کوچني او تنکي ځوانان څنگه رهبري کوي؟

۷- ډله ییزه رسنۍ څه شی ته وايي؟

کورنۍ دنده

په افغانستان کې په ډله ییزو رسنیو او د هغو په پروگرامونو باندې رڼا واچوئ او د هغو مېشتې او مفتې اغېزې په دوه مخونو کې ولیکئ.

د ژوند پړاوونه

فکر وکړئ او ځواب ورکړئ

انسان د عمر له پلوه په ژوند کې څو پړاوونه تېروي . له ټولنیز اړخه، هر یو د دغو پړاوونو څخه د ځانگړو ارزښتونو او اصولو درلودونکي دي چې باید په پام کې ونیول شي.

دغه واقعیت ته په پام سره، لاندې پوښتنوته ځواب ورکړئ:

- ۱- د عمر پړاوونه کوم دي؟
- ۲- د هر سنی پړاو ارزښتونه او اصول کوم دي؟

ټولنپوهانو د انسان د ژوند لپاره څیر شمېر پړاوونه بیان کړي دي. دغه پړاوونه په بنسټیزه توګه د ژوند اړوند دي خو د انسان د ژوند اړوند پړاوونه په عین حال کې ټولنیز هم دي. په ټولنه کې د انسان د ژوند هر پړاو له بل پړاو څخه توپیر لري.

ځکه نو موږ باید زده کړو چې د ژوند په هر پړاو کې څه ډول رفتار وکړو. د دغو پړاوونو او له هغوی سره جوخت د متناسبو ارزښتونو پېژندل کولی شي له موږ سره د ژوند په پوهېدنه او پېژندنه کې مرسته وکړي. په دغه لوست کې د انسان د ژوند بېلابېل پړاوونه څېړو:

د وړکتوب پړاو

د وړکتوب پړاو پخوا ډیر لنډ وه، له دې امله چې کوچنيان ډیر ژر په کروندو او کار ځایونو کې په کار گمارل کېدل او له لویانو سره یې اړه په اړه کار کاوه. خو په اوس وخت کې نږدې په ټوله نړۍ کې کوچنيان په ډیره هوساینه کې ژوند کوي او په تفریح او زده کړه بوخت وي. د وړکتوب یا کوچنیوالي موده د انسان د ناتوانۍ او ناپوهۍ موده ده. له همدې امله، پلار او

مور او د کورنۍ مشران هڅه کوي چې د خپلو کوچنيانو لپاره خوندي او مناسب شرایط چمتو کړي چې د هغوی کوچنيان د ټولنیز ژوند له پلوه پرمختګ وکړي. کوچنيان په ټیټو عمرونو کې ډېر په تفریح او لوبو بوخت وي او پلار او مور د کوچنيانو لپاره د لوبو ډول وسایل چمتو کوي او د هغوی لپاره خوندي او مناسب شرایط برابروي چې وخت په خوښۍ تیر کړي. نن ورځ د کوچنيانو لپاره ځانګړي کتابونه چې په هغو کې ډېر له انځورونو او تصویرونو څخه ګټه اخیستل کېږي او همدا رنگه تلویزیوني خپرونې د هغو د بوختیا او د ژوند د لارو چارو د زده کړې لپاره چمتو کېږي.

کوچنيان معمولاً له کار، اقتصادي بوختیا او چارو معاف دي او ډېر ټولنیز او د کورنۍ مسوولیتونه او دندې دوی ته نه سپارل کېږي. کوچنيان له شېبې کلنۍ نه وروسته په پټو سترگو تقلید کوي او له هر چاته زیات د مور او پلار، مشرانو ورونو او خويندو نه اغیزمن کېږي. خو له اووه کلنۍ نه وروسته د ژوند مسئلې او وړتیاوې په دوه طریقو زده کوي:

یوه طریقه له چاپیریال، دوستانو، کورنۍ، رښو او داسې نورو نه په ناڅیره توګه اغیزمن کېږي. او دوه هم دا چې لوست او تلقین زده کوي. اوسني کوچنيان تر اتلس کلنۍ پورې د ژوند کوم لوی مسوولیت نه لري او که چېرته کومه تېروتنه وکړي نو د لویانو په شان سزا نه ورکول کېږي. خو په اسلامي تعالیمو کې د کوچنيانو د ودې سن له اتلس کلنۍ څخه ټیټ ټاکل شوی دی. په اسلامي فقه کې د هلاک او نجلۍ احتلام ته رسېدل د هغوی د کوچني والی او ځوانۍ ته د رسېدو سرحد بلل کېږي. کله چې هلاکان او نجونی احتلام ته رسېږي د ټولنیز او اخلاقو له پلوه هم په هغو کې بدلونونه راځي. له دې بدلونونو څخه یو یې هم د مسوولیت

مننې حس دی.

د ځوانۍ پړاو

ځواني چې له اتلس کلنۍ څخه پیل کېږي، د انسان د ژوند له پړاوونو څخه یو ضروري پړاو ګڼل کېږي. د دغې مودې لومړني کلونه د ډیرو خلکو لپاره د لوړو زده کړو د ترسره کولو موده ده. همدا رنگه ډیر ځوانان واده کوي او کورنۍ جوړوي. د هغو له ضروري پېښو څخه چې کېدای شي د ژوند په دغه پړاو کې پېښ شي، یو هم په یوه دنده بوختیا ده چې ممکن د ژوند تر وروستیو په هغه دنده کې پاتې شي او هغې دندې ته دوام ورکړي. د ژوند دغه پړاو د یوه ځانګړي سبک لرلو ته اړدی چې په بېلابېلو ټولنو کې توپیر لري. ځوانان په بېلابېلو ټولنو کې د لویانو په پرتله مختلفې جامې اغوندې او د رفتار او کړو وړو له اړخه هم ډیر فعال او ځواکمن وي. په ټولیزه توګه، د ځوانانو د ژوند سبک د لویانو په پرتله تر ډېرې کچې توپیر لري. کابو په ټولو ټولنو کې ډېر اړین مسوولیتونه ځوانانو ته نه سپارل کېږي. له دې امله چې هغوی د ژوند په ځینو برخو کې له اړینې تجربې څخه برخمن ندي.

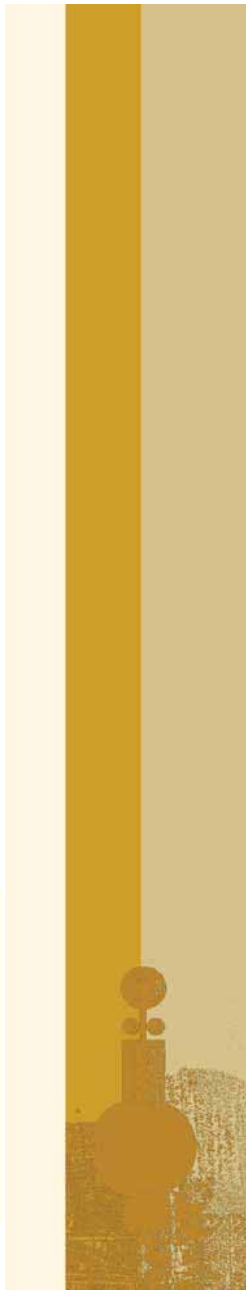
د عمر منځني پړاو

د عمر منځنۍ موده چې له ۳۰ کلنۍ څخه پیلېږي، د خپلو ځانګړو غوښتنو او اصولو درلودونکې ده. په دغه موده کې خلک د چارو د ترسره کولو لپاره اړینه انرژي لري او هم ېې له ژوند څخه یوه ښه تجربه ترلاسه کړې وي. له دې امله کولای شو چې د ژوند دغه پړاو ته د خلکو د عمر د پخواني پړاو وواوېو. له همدې امله ده چې د کورنۍ او ټولنې په سطح اړین مسؤلیتونه معمولاً هغو خلکو ته چې د عمر له پلوه په دغه پړاو کې وي، سپارل کېږي.

خلک د منځني عمر لرونکو څخه هیله لري چې د دغه پړاو خاص ارزښتونه، قواعد او آداب رعایت کړي. له هغوی څخه هیله کېږي چې د جامو په اغوستلو، کپورې او ناسته ولاړه کې د ځوانانو په پرتله ځان ټکره او ځواکمن وښيي، ډیر هغه کړه وړه چې د هغو ترسره کول د ځوانانو لپاره د مننې وړ اړینه بریښي، امکان لري چې د منځني عمر لرونکو خلکو لپاره د هغو ترسره کول ښه او د مننې وړ نه وي. ځوانان چې ورو ورو د منځني عمر پړاو ته نژدې کېږي، د دې پړاو آداب او قواعد زده کوي.

د ډیر عمر (بوډاوالي) پړاو

د انسان د ژوند وروستی پړاو د بوډانو ب پړاو دی. په مذهبي او سستي ټولنو کې، د بوډانو ب دوره د عزت او احترام پړاو دی. په دغو ټولنو کې، د بوډاګانو فزیکي فعالیتونه کمزګه کېږي لیکن د هغوی فکري مشارکت ډیرېږي. د ډیر عمر ونو لرونکي خلک (بوډاګان) د ډیر تجربو د لرلو له امله پریکړې کوي او یا هم لږ تجربه له دوی سره سلا کېږي. لیکن په معاصرو او پرمختللو ټولنو کې، د ډیر عمر لرونکو خلکو حالت توپیر کوي. هلته کله چې خلک د ژوند دغه پړاو ته ورسېږي، متقاعد کېږي او خپل ځای باید د ټولنې ځوانانو ته ور پرېږدي. خو د اسلام د مقدس دین له نظره لویان ډیر حقوق لري چې له هغې ډلې نه د هغوی د مادي او معنوي اړتیاوو پوره کولو نه یادونه وکړو. کورنۍ باید لویانو ته درناوی وکړي او د هغوی د ژوند اړتیاوې لکه، خواړه، پوښاک، او استوګن ځای ورته پوره کړي او تر خپله وښه د هغوی ستونزې حل کړي، که چېرته ناروغ شي، هغوی باید د علاج لپاره ډاکټر او یا روغتون ته بوځي. که چېرته کوم شي ته اړتیا پیدا کړي، باید پوره شي او ښه سلوک ورسره وشي. او د خدای (جل جلاله) د رضا په خاطر هغوی ته د هو ساینې اوارامه ژوند زمینه مساعده کړي، د هغوی په وړاندې له سپکاوي اوبد سلوک نه ډډه وشي. که چېرته لویان (بوډاګان) خپلوان ونه لري دولتونه مکلف دي د دوی د اعاشې، اباتي او د ژوند د هو ساینې او سو کالۍ د وسایلو پوره کول په څاره واخلي.

د لوست تکرار

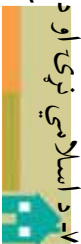
-
-
-
-
-

پوښتي

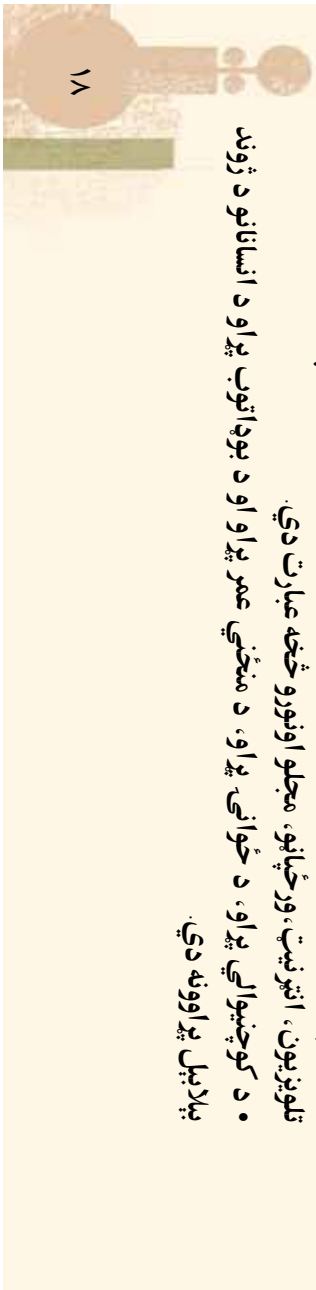
- ۱- انسان د ټولنيز ژوند په موده کې کوم پړاونه تېروي؟
 - ۲- د کومو چينوالي په پړاو کې د مور او پلار دندې د کوچنيانو په وړاندې څه شې دي؟
 - ۳- د کوم چينوالي پړاو کومې ځانگړنې لري؟
 - ۴- د ځواني دوران له څو کلنۍ نه پيل کېږي او دا پړاو څوانانو ته څه ارزښت لري؟
 - ۵- د منځني سن پړاو کومې ځانگړتياوې لري؟
 - ۶- ولې د ډير عمر ځوانان د پريکړې او تصميم نيولو په سر کې ځای لري؟
 - ۷- د اسلامي نړۍ او د غرب نړۍ د بوداگانو د موقف او موقعيت توپير په څه شې کې دی؟
- د کوم چينوالي او ځوانۍ پړاو پرته کړئ.

کورنۍ دنده

د لومړي څپرکي لنډيز

- هره ټولنه خپل ځانگړی فرهنگ لري او په فرهنگ کې داسې اصول او قواعد ځای لري چې د ټولنې غړي د خپلو کړو وړو په ترڅ کې په هغو عمل کوي.
- له نورو سره اړيکې درلودل د ټولنيز ژوند يوه اړتيا ده. له نورو سره په اړيکو درلودلو کې براليتوب، په ټولنيز ژوند کې زموږ د براليتوب لامل گرځي.
- کورنۍ، او د هم لوبوگروپونه د انسان د اجتماعي کيدو له لاملونو څخه شمېرل کېږي.
- کورنۍ هغه ډله ده چې غړي يې د نسبي اوسنې تړاوونو له امله له يو بل سره دوامداره ټينگې اوږدې اړيکې لري.
- ښوونځی اوډله ييزې رسنۍ هم د ټولنيز کيدو دوه نور لاملونه گڼل کېږي.
- ټولنيزې رسنۍ په لږ وخت په ډېره چټکيا سره اطلاعات رسوي چې دا رسنۍ له راډيو، تلويزيون، انټرنېټ، ورځپاڼو، مجلو اونورو څخه عبارت دي.
- د کوم چينوالي پړاو، د ځوانۍ پړاو، د منځني عمر پړاو او د بوداټوب پړاو د انسانانو د ژوند بيلابيل پړاونه دي.

دويم څپرکي

ټولنيز نظم

په دې فصل کې لاندې موضوعات زده کوو:

- ټولنيز نظم څه شی دی؟
- د ټولنيز نظم لاملونه (۱)
- د ټولنيز نظم لاملونه (۲)
- ټولنيزي سرغړونې او د هغو ډولونه (۳)
- ټولنيزي سرغړونې او د هغو ډولونه (۴)

د څپرکي موخې

هيله کيږي چې زده کوونکي د دې څپرکي تر لوستلو وروسته:

- د ټولنيز نظم معنا او ارزښت وپيژني،
- د ټولنيز نظم د لاملونو سره پېژندگلوۍ تر لاسه کړي،
- د ټولنيز نظم له رامنځته کولو سره علاقه مند شي،
- ټولنيزي سرغړونې وپيژني،
- د ټولنيزو سرغړونو لاملونه وپيژني،
- له قانون سره علاقمند شي،
- له ټولنيزو جرمونو او سرغړونو څخه کرکه وکړي.

ټولنيز نظم څه شی دی ؟

پرته یې کوی

لاندې پرنسټي ولوی او بیا د هغو په اړه خبرې اترې وکړئ:

۱- آیا تاسو د شاتو د مچيو او یا د مېړيو خونه لیدلې ده او پوهېږئ چې هغوی څرنگه

ژوند کوي؟

۲- د شاتو د مچيو او د انسان د ژوند ترمنځ څه توپيرونه او ورته والی وینئ؟

څرنگه چې پوهېږو انساني ټولنه له ډیرو وگړو او ډلو څخه رامنځته کېږي، د دغو ډیرو وگړو د شتون، د گروپونو د ډولونو او په اړیکو کې د اختلاف سره سره ټولنه په دوامداره توگه د یو نظم او سمون څخه برخمنه وي چې موږ کولی شو په هغې کې په هو سایه ژوند وکړو.

د دغې مسئلې د پوهېدو لپاره یو مثال راوړو: ښايي تاسو د شاتو د مچيو او یا مېړيو خونه لیدلې وي. د شاتو مچۍ او مېړي ټولنیز ژوند لري او ډیر شمېر یې په یوه خونه کې ژوند کوي. ټولنیز ژوند په دې معنای چې هریو یې یوه ځانگړې دنده پرغاړه اخیستي او په ښه توگه یې تر سره کوي. کله چې په سل گونو مچۍ په یو ځای کې سره ژوند کوي، که چېرې د دوی ترمنځ کره نظم او همغږی وجود ونه لري، د هغوی ټولنیز ژوند به ډېر ژر له منځه ولاړ شي او دوام به ونه مومي. هغه څه چې د شاتو مچۍ او یا مېړیان د یو بل تر

څنگ را ټولوي هغه ځانگړې غريزه ده چې خدای (جل جلاله) د دوی په وجود کې نعنبتې ده. هغوی له دې پرته چې د خپلو مشرانو او لوړو چارواکو له حکمونو څخه سرغړونه وکړي، خپلې چارې مخته بيايي او لامل يې دادی چې دوی په همدا شان پيدا شوي دي او له هغه پرته څه نه شي کولای.

د انسان ژوند څه ناڅه د شاتو د مچيو ژوند ته ورته دی. ځکه چې انسانان هم ټولنيز ژوند لري، ډير شمېر خلک په يوه ټولنه کې ژوند کوي، له يوبل سره اړيکې لري او له يوبل سره مرسته کوي. ليکن د انسان د ژوند او د شاتو د مچيو د ژوند تر منځ يو بنسټيز توپير شته او هغه هم دادې چې: کوم عامل يا لامل چې انسانان د يوبل ترڅنگ سره راټولوي او د ټولنيز ژوند امکان ورته چمتو کوي، پيدايښي خاصيت نه دی بلکه ارزښتونه، قواعد، قانون او په ټولنيزه توگه يو فرهنگ دی. د نظم مننه د انسانانو له خوا په ارادي او عقلمندۍ سره منځ ته راځي خو د شاتو د مچيو نظم غير ارادي او فطري بڼه لري.

ټولنيز نظم څه شی دی؟

د دې لپاره چې د دغې موضوع په مفهوم په ښه توگه وپوهېږو، ټولنيز نظم په دوو کوچنيو او لويو کچو تر څېړنې لاندې نيسو.

کوچنۍ کچه (سطح)

په کوچنۍ کچه له ټولنيز نظم څخه موخه او منظور دادی چې د ټولنې وگړي په آساني سره د يوبل په کړو وړو پوهېږي او درک کوي يې، له دې امله هغوی کولای شي چې د يوبل له کړو وړو نه وړاند وينه وکړي او په آساني له يوبل سره اړيکې را منځته کړي. د بېلگې په توگه: کله چې ناسو د يو توکي د پېرېدو لپاره يو دوکان ته ورځي، خپله غوښتنه ورته بيانوي او هغه ستاسو په منظور پوهېږي او که چېرته ستاسو د اړتيا وړ توکي ولري، هغه توکي ناسونه درکوي او په بدل کې يې خپلې پيسې اخلي.

دغه موضوع چې په ښکاره ډېره ساده برېښي، په حقيقت کې ډېره پېچلې او په عين حال کې

ډېره ضروري ده. ستاسو اړیکه له دوکاندار سره په دې سبب په ډېره سادگۍ رامنځته شوه چې تاسو دواړو یوه گډه او مشترکه ژبه درلوده او د گډو ارزښتونو او اصولو څخه برخمن وئ. او که چېرې هغه یو پردی موجود وي او ستاسو د ارزښتونو او فرهنګي اصولو سره آشنایي ونه لري، تاسو نه شي کولی چې یوله بل سره په آسانۍ اړیکې ټینګې کړئ. نو موږ له دې امله کولای شو چې له خلکو سره اړیکې ټینګې کړو چې موږ ټول د گډو ارزښتونو او قواعدو څخه برخمن یو. موږ کولای شو د نورو د احتمالي کړوویو او رفتارونو اټکل وکړو او د هغه پر بنسټ، له هغوی سره چلند وکړو.

لوبه کچه (سطح)

کله چې د نظم په هکله په لویه کچه خبرې کوو، زموږ موخه په بېلابېلو گوندونو، ډلو، بنسټونو او په ټوله ټولنه کې نظم دی. د بېلګې په توګه: کله چې تاسو سهار وخته: نانوايي ته ځئ او دودۍ رانیسئ، بېرته کور ته راځئ او د سهار دودۍ خورئ او د بنوونځي په لور روانېږئ بنوونځي ته ځئ او درس لوبئ، هیڅکله دغو ځایونو ته د تګ څخه مخکې شک او گومان نه کوئ چې امکان لري نن **نانوايي، کور** او یا هم بنوونځي خپل ورځني کار ته دوام ور نه کړي او په بل کار بوخت وي. له دې څخه څرګندېږي چې ټولنه د یو ډول نظم او قواعدو څخه برخمنه ده چې هرڅی پر خپل ځای دي: مختلف مؤسسات، بنسټونه، او گوندونه هره ورځ خپلو عادي کارونو ته دوام ورکوي. خلک د تل په شان خپل کارونه کوي او د هېواد د قانون څخه پیروي کوي په حقیقت کې، ټولنه د یو انجن په څېر ده چې د ډیرو وړو او لویو برخو څخه رامنځته شوې او په یو ځانګړي نظم او همغږۍ سره کار کوي.

آیا له ځانه موکله پوښتلي دي چې ولې بېلابېلې چارې د تل لپاره د خپل معمول جریان له مخې تر سره کېږي او د ټولنې نظم په همدا شان دوام لري؟ د دغې پوښتنې ځواب به په راتلونکو لوستونو کې تر لاسه کړو.

د لوست تکرار

-
-
-
-

پوښتني

- ۱- که په ټولنيز ژوند کې نظم او همغږي نه وي، څه به وشي؟
- ۲- د شاتو د مچيو او سبريو ژوند څه ډول دی؟
- ۳- د شاتو د مچيو او انسانانو د ژوند توپير په څه شي کې دي؟
- ۵ ټولنيز نظم په کوچنۍ سطح څه معنا لري؟
- ۶- ټولنيز نظم په لويه کچه څه گټه لري؟
- ۷- يوه بيلگه د نظم د کوچنۍ سطحې او يوه بيلگه د نظم د لويې سطحې په اړه

توضیح کړئ.

کورنۍ دنده

کوچنی نظم له لوی نظم سره پرتله کړئ.

د ټولنيز نظم لاملونه (۱)

خبري اتري وکړئ

تير لوست ته په پام سره، ستاسو په اند:

- ۱- آیا زموږ ټولنيز ژوند نظم لري؟
- ۲- که چېرې ستاسو ځواب مثبت دی، څه شی ددې لامل گرځي چې زموږ ژوند دې نظم ولري؟ لکه څنګه چې په تير لوست کې مو لوستل، له دې سره سره چې انسان او د شاتو مچۍ دواړه ټولنيز ژوند لري، د شاتو مچۍ په فطري ډول ټولنيز ژوند ته دوام ورکوي.

له همدې امله ده چې د هغوی ژوند د زرګونو کلونو په لړ کې بدلون نه مومي: د پېرپړ پېرپړ راهيسې دوی په يوې طريقې سره خونه جوړوي، په يوه ډول د ګلونو بېرازه (شپږو) راتلولي او له هغه ځنې شات جوړوي، په يوه ډول تغذيه کوي، او په يو شان کارونه سره وېشي. لېکن د انسانانو ټولنيزې اړيکې د يو لړ اصولو، قوانينو او معيارونو پر بنسټ ولاړې دي چې په ټولنه کې منځ ته راځي او وګړي يو له بل سره هډه او موافقه کوي چې دغه معيارونه مراعات کړي.

نو په دې توګه، د دغو قواعدو او قوانينو پېژندنه چې زموږ د ټولنيز ژوند او اړيکو بنسټ جوړوي زموږ لپاره ډير ارزښت لري چې په دغه او راتلونکو لوستونو کې به يې وڅېړو.

ټولنيز ارزښتونه

موږ د ډيرو څيزونو په اړه قضاوت او حکم کوو مثلاً: هغه ښه يا بد، سم يا ناسم ګڼو. د بېلګې په توګه: يو بل ته درناوی کول، زده کړه، کار کول، رېښتینولې او امانتداري ښه ګڼو. يو بل ته درناوی نه کول، بې احترامۍ، لټې، خیانت، چغلي او دروغ ويل بد ګڼو. ټولنپوهان دغه ډول مفاهيم ارزښت بولي. ارزښتونه په بېلابېلو برخو کې زموږ د قضاوت

کولو معیار گرځي. له ارزښتونو پرته خلک له یو بل سره د اړیکو په ټینګولو کې د ډېرونو او ستونزو سره مخ کېږي، ځکه په دې حالت کې هغوی ګډه اخلاقي معیارونه او اصول نه لري چې د هغو په واسطه خپل او د نورو چلندونه وڅېړي. آن تردې چې که چېرې په یو ساده کار کې هم ګډه ارزښتونه شتون ونه لري، د پیاوړتیا او توافق امکان نه لیدل کېږي، ځکه چې په دې صورت کې هغوی نه شي کولای پرې چې کومې چارې باید ترسره شي، کوم کړه وړه غیر عادلانه او کوم چلند ناسم دي، له یو بل سره همغږي شي او موافقه وکړي.

قواعد

که څه هم ارزښتونه زموږ په ژوند کې ډېر اهمیت لري، خو هغوی په هغه پیمانه ټولنیز دي چې نه شي کولای په کره او ژوره توګه زموږ چلندونه تنظیم کړي.

د مثال په ډول: **نورونه درناوی** د یو ارزښت په توګه، موږ ته صرف وايي چې یو بل ته درناوی کول ښه دی لیکن دانه وايي چې څرنگه باید یو بل ته درناوی وکړو. لکه څنګه چې پوهېږو په هره ټولنه کې په یوه ځانګړي ډول یو بل ته درناوی کوي. امکان لري چې یو ځانګړی چلند او یا عمل په یوه ټولنه کې درناوی او احترام او په بله ټولنه کې بې احترامیې اوسپنګاوی و ګڼل شي. له دې امله، ارزښتونه باید په ځانګړو تګلارو واړول شي ترڅو موږ وکولی شو په ورځنیو کړو وړو کې له هغو نه استفاده وکړو. انسانان له داسې وړتیاو نه برخمن دي چې کولای شي د دغو عامو ارزښتونو نه په ځانګړو ټولنیزو حالاتو کې ډکړو وړو لپاره کړنلارې جوړې کړي. دغه کړنلارې د **قواعدو** په نامه یادېږي. څنګه چې پوهېږو د اسلام د سپېڅلي دین له ظهور نه وروسته مسلمانان له اسلامي ارزښتونو او قواعدو څخه پیروي کوي چې بې شکه او په ټول باور سره د ټولنې دوګړو کړه وړه او چلند په دقیقه توګه تنظیموي او په هغې لارې چې دوی د خدای تعالی ته ورنږدې کوي او د دنیا او آخرت نیکمرغي ته یې رسوي، لا رښتوړنه کوي. موږ د همدې قواعدو پر بنسټ دغه ځواک او وړتیا تر لاسه کوو چې په ښوونځي، اداره او بیلابیلو حالاتو کې یو له بل سره اړیکې ټینګې کړو.

ټولنيز رول

قواعد يو له بل سره نې تراوه او خواره واره ندي، بلکه هغوی په منظمو ډلو کې له يو بل سره اړيکې لري او له دې لارې زموږ اړيکې آسانوي او د ټولنيز نظم په ټينګولو کې مرسته کوي. د بيلګې په توګه: په کورنۍ کې د يوې مور رول او مقام په پام کې ونيسئ. خلک په يوه ځانګړې ټولنه کې، له ميندو څخه هيله لري چې د خپلو او لادونو لپاره ځانګړې چارې ترسره کړي. هغه چارې چې مور يې له ميندو څخه هيله لري. په حقيقت کې هغه قواعد دي کوم چې د مور رول پورې تړاو لري. يعنې هغه چارې سرته ورسوي چې له ميندو څخه يې هيله کېږي. هر شخص کو لې شي خورولونه ولري. د بيلګې په ډول: يو کس په کور کې مور او مازدينه، په ښوونځي کې ښوونکي او په ګوند کې معمولي غړي وي. چې هر رول په خپل ځای کې سرته رسوي او که داسې ونه کړي هم هغه اهم نور له ستونزو سره مخ کېږي.

په دې توګه، موږ په هر موقعيت يا دريځ کې چې يو، د هغه په تناسب رول سرته رسوو، په منظم ډول چلند کوو، آن تردې چې نور خلک کولای شي زموږ د احتمالي چلندونو اټکل وکړي. لنډه دا چې د يوې ټولنې وګړي د ګډو ارزښتونو او اصولو په منلو او په بېلابېلو ټولنيزو رولونو کې د هغو په پام کې لرلو او رعايت کولو سره له کرکېچ او نا خوالو څخه مخنيوی کوي او خپلو کړو وړه ته سمون ورکوي. ګډ ارزښتونه او اصول ددې لامل کېږي چې د يوې ټولنې وګړي له يو بل څخه دځانګړو چلندونو هيله ولري او همدا راز ګډه له يو بل څخه انتظار ولري چې د يو لړ ځانګړو چلندونو نه ډډه وکړي. دغه امر د خلکو ترمنځ د اړيکو د نظم، همغږۍ او د سپلين په معنا دی.

د دوست تکرار

-
-
-
-
-
-
-

پوښتني

- ۱- ټولنيز ارزښتونه څه شی دي؟
 - ۲- زموږ په ورځني ژوند کې ارزښتونه کوم رول لوبوي؟
 - ۳- قواعد څه شی دي؟ بیان یې کړئ.
 - ۴- رول څه شی دی او تاسې په ټولنه کې کوم رول لوبوئ؟
- کورنۍ دنده
- خپل ښوونځی په نظر کې ونیسئ، له څو رولونو نه نوم واخلئ او هغه خلک چې دا رولونه لوبوی څوک دي؟

د ټولنيز نظم لاملونه (۲)

خبرې اترې وکړئ

لاندې پوښتنې ولولئ او د هغو په اړه بحث وکړئ:

- ۱- آیا ټولنيز ارزښتونه او اصول د ټولنيز نظم د راوستلو لپاره کافي دي؟
- ۲- او که چېرې فکر کوئ چې دا کافي ندي، بیا نو د کومو طریقو او لارو وړاندیز کوئ؟

- د ډېر ورته والي سربېره چې د انساني ټولنې او د شاتو د مچيو د کدو ترمنځ شتون لري، انسان د شاتو مچۍ نده او انساني ټولنه د

نظم او د سپلین د شتون سره چې لري يې، په دوامداره توگه د اختلافاتو، شخړو او قانون ماتولو او له قانون څخه د سرغړونو د پېښو شاهد ده چې د بې نظمۍ لامل گرځي. د نفوس ډېر والی، نا انډولې، بې عدالتې، توکم پالې او نور ټول کرکيچ را پاروونکي لاملونه چې بې نظمې را منځته کوي، د سرغړونو کچه لوړوي او خلک بلوا ته هڅوي. دا له امکانه وتلې خبره ده چې يوه ورځپاڼه را خلاصه کړو او په هغې کې د وژنې، عصبيت، نيوکې او له قانون څخه د سرغړونې يو رپورټ تر سترگونه شي. دغه خبره په دې معنا ده چې که څه هم ارزښتونه او اصول د ټولنيز نظم د رامنځته کېدو ډېر ضروري لاملونه دي، خو په يوازې ډول کافي نه دي. ټولنه د ارزښتونو او اصولو سربېره د نظم د رامنځته کولو او د ټولنيزې ادارې د راوستلو لپاره نورو وسايلو، او لارو چارو ته اړتيا لري چې د هغو له ډلې يې ډير ضروري لارې او وسايل له قانون، پوليسو، محکمې، او زندان څخه عبارت دي.

دغه لوست مو د دغو څلورو اړگانو څېړنې ته ځانگړې کړې دي. د يو هېواد قانون د دولت، خلکو، مؤسسو او شرکتونو اړيکې له بېرل سره تنظيموي. که چېرته قانون موجود نه وي گېډوډۍ او بې نظمۍ به په ټولنه کې حاکمه شي چې په پايله کې به د هغه ټولنيز نظام د پريښودو

لاسل وگرځي. ټولنه هغه وخت نظم او سمون مومي او د پرمختګ او ودې خواته لار پيدا کوي چې لوړې، ښه قانون ولري، دوهم دا چې دا قانون په ښه توګه عملي شي.

قانون

کله چې انساني ټولنه کوچنۍ وه، نو يوازې د ارزښتونو، قواعدو، آدابو او رواجونو په واسطه اداره کېده، ليکن کله چې نفوس ډېر شو نو د خلکو د اداره کولو لپاره دولتونه منځ ته راغلل او قانون ته اړتيا پيدا شوه.

قانون يوه ټګلاره ده چې د تقنينه قوې يا پارلمان له خوا تصويب کېږي. د دغو قوانينو يوه برخه د خلکو پرکړنوځارکوي او خلک يې بايد مراعات کړي او په پام کې يې ونيسي، خو بله برخه يې د حکومت په کړنو پورې اړه لري او د حکومت د کړنو ځارکوي. په دواړو حالاتو کې، قانون د وګړو او دولت کړنې تنظيموي او له يوې خوا د وګړو ترمنځ اړيکې او له بلې خوا د وګړو او دولت ترمنځ اړيکې سره منظم او همغږي کوي. د نن ورځې هغه ټولنې چې ډېرې لويې او پيچلې دي، له قانون پرته د ادارې وړنه دي.

په ډيرو هېوادونو کې اساسي قانون شتون لري. اساسي قانون ډېر جامع او ټولنيز خو اړين او ضروري مسالې څېړي او په آساني سره د بدلون وړنه دي.

اساسي قانون د نورو قوانينو بنسټ او د مور حيثيت لري. نور قوانين د اساسي قانون پر بنسټ را منځته کېږي څرګه چې و ليدل شول، اوسنۍ ټولنې پرته له قانون څخه نه اداره کېږي.

په اسلامي ټولنه کې اساسي قانون د اسلامي قانون د احکامو او په هېواد کې د رايج مذهب په رڼا کې ترتيب او جوړېږي که داسې نه وي نو هغه قانون د شريعت له نظره د اعتبار وړ نده او خپل ارزښت او مقام له لاسه ورکوي.

پوليس

په مدرنو او پر مختلفو ټولنو کې قانون يو ضروري شی ګڼل کېږي، ليکن قانون، بايد اجرا يوي ملاتړ ولري. که چېرې د قانون اجرايوي او د پلي کېدو ضمانت شتون ونه لري، امکان لري چې څوک قانون ته پاملرنه ونه کړي او هغه عملي نه کړي. پوليس هغه ځواک دی چې د نظم د را

وستلو او خوندي کولو او د جرمونو د کنترول لپاره کار کوي. پولیس د هېواد کورنۍ نظم او امنیت د مجرمانو او بلوا گرو له شره خوندي کوي.

محکمه

د قضايه ځواک د پرمختللو ټولنو پير له درې اصلي او بنسټيزه څوآکونو څخه گڼل کېږي. قضايه قوه د دې لپاره ده چې که چېرته د خلکو تر منځ يا د خلکو او دولت تر منځ حقوقي يا جنايي اختلافات او دعوایي منځ ته راشي قضايه قوه يې د محکمو له لارې فيصله کوي. محکمه داسې ځای دی هغه خلک چې په حقونو يې د وگړو، شرکتونو او يا د دولت له خوا تېری شوی وي هلته مراجعه کوي.

که چېرته محکمه خپله دنده په ښه توگه سرته ورسوي، لومړی به هغه خلک چې حق يې ضايع شوی دی خپل حق ته ورسېږي او دوهم هغه کسان چې کولای شي د نورو حقوق تر پېښو لاندې کړي خو تر اوسه يې هغه کار نه وي کړی، له دې وېرې چې محکمې ته به کش شي او سزا به ورپي، له تېرې به لاس په سر شي.

زندان

زندان يو له هغو تاديبي او روزنيزو مرکرونو څخه دی چې ټوله د مجرمينو له شره خلاصوي او پاکوي. له دې کبله زندان د ټولنيز کنترول له ډېرو مهمو وسايلو څخه شمېرل کېږي. هغه کسان چې د محکمې په حکم په سزا محکومېږي خپله د محکوميت دوره په زندان کې تېروي. يو شمېر خلک له دې وېرې چې په زندان کې ونه لوېږي په جرم او جنايت لاس نه پورې کوي څرنگه چې وليدل شول، په مدرنو دولتونو کې د ټولنيز نظم د ساتلو او جرم او جنايتونو د مخنيوي لپاره له قوي وسايلو نه استفاده کېږي. قانون، پولیس، محکمه او زندان په نوې نړۍ کې د ټولنيز نظم او سمون ډېر مهم وسايل گڼل کېږي.

يو بله د نظم او دسپلين ساتلو وسيله د انسان په طبيعت او خټه کې نغښتي ده او هغه عبارت له ايمان لرلو، صداقت کولو، له خدای (جل جلاله) او د آخرت له سزا نه ويره ده. که چېرته يو انسان د ټينگ ايمان درلودونکي وي او په مرگ او د آخرت په ورځ ايمان او باور ولري او په

دې پوه شي چې د موټر د کړو وړو له ذرې ذرې نه پوښتنه کېږي، نو دا روحیه پخپله په انسان کې د نڼه په پولیس اوږې او هغه اړ باسی چې له جرم او جنايت نه ډډه وکړي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتنې

- ۱- کوم عاملونه په ټولنه کې د بې نظمۍ لامل ګرځي؟
 - ۲- له نورو لاملونو نه چې په ټولنه کې د بې نظمۍ سبب ګرځي نوم واخلي؟
 - ۳- هغه مسرې ورسپي چې په ټولنه کې د نظم راو ستلو لپاره ترې کار اخیستل کېږي کومې دي نوم یې واخلي.
 - ۴- قانون څه شی دی او کومو چارو ته سمون ورکوي؟
 - ۵- که په ټولنه کې قانون نه وي څه به وشي؟
 - ۶- د قانون له پشتمنالو څخه د یو نوم واخلي.
 - ۷- مجرمینو زنداني کول د ټولنې لپاره څه گټې لري؟
 - ۸- آیا له یادګرۍ شویو دیني او حسې وسایلو نه پرته معنوي وسایل هم شتون لري چې د ټولنې د نظم او دسپلین په ساتنه کې مرسته وکړي؟
- کورنۍ دنده**
- د هېواد د اساسي او مدني قانون په باره کې یوه مقاله ولیکئ چې له دوهمخونو نه کمه نه وي.

ټولنيزې سرخړونې (۱)

خبرې اترې وکړئ

لاندې پوښتنې ولولئ او د هغو په اړه خبرې اترې وکړئ:

- ۱- آیا تاسو داسې څوک لېدلي چې له ټولنيزو اصولو څخه پيروي ونه کړي؟
۲- ولې دغه شان خلک، ټولنيز ارزښتونه او اصول تر پښو لاندې کوي؟
- څرنگه چې په تيرو لوستونو کې مو ولوستل، په ټولنه کې ډير ارزښتونه او اصول شتون لري چې زموږ ټولنيزې اړيکې تنظيموي. ډيري وگړي له دغو ارزښتونو او اصولو څخه پيروي کوي او له همدې امله نظم او آرامي په ټولنه باندې حاکم وي. له خلکو څخه هيله کېږي چې دغه ټول ارزښتونه او په ځانگړې توگه د ټولنې اړين او ضروري ارزښتونه رعايت کړي. ليکن که چېرې يو شمېر کم رنگه او غير ضروري ارزښتونه او اصول د يو شمېر خلکو لخوا ترپښو لاندې شي او له پامه وغورځول شي، نور وگړي هغه تر يوې کچې له پامه غورځوي او په پايله کې به ټولنيز نظم کې کومه ستونزه نه رامنځته کېږي. ليکن په ټولنه کې داسې وگړي هم تر سترگو کېږي چې ډير

شمېر اصول په خوڅو ځله تر پښو لاندې کوي، ټولنه او وگړي د دغسې خلکو په وړاندې غلې نه پاتې کېږي او هڅه کوي چې د ډول ډول وسلو نه په گټې اخیستلو سره د دوی د کړنو مخه ونیسي. دې ډول خلکو ته، سرغړونکي او مجرمین او د دوی کړنو ته سرغړونه او جرم وايي هغه پوښتنه چې دلته مطرح کېږي داده چې ولې ځینې خلک سرغړونه کوي؟ د دې پوښتنې ځواب به په دې او راتلونکي لوست کې تر لاسه کړو. ډول ډول ټولنیز لاملونه شتون لري چې یو شمېر خلک د سرغړونو او بې لارۍ خواته هڅوي. د هغوله ډلې ځینې ضروري لاملونه یې په لاندې ډول دي:

د نفوس ډېر والی

د وگړو شمېر له هغو لاملونو له ډلې څخه دی چې څرگندوي آیا په ټولنه کې نظم د گواښ لاندې راغلی او که نه. د ډېرو وگړو لرونکو ټولنو اداره کول د لږو وگړو لرونکو ټولنو په پرتله ډیر ستونزمن دی، ځکه هرڅومره چې د وگړو شمېر ډېرېږي، د خلکو مخامخ اړیکې او یو بل سره ستونزمنې کېږي.

د نورو سره د لېدلو، خبرو کولو، او پېژندلو لپاره کافي وخت نه وي. کله چې د مخامخ اړیکو کچه راټیټه شي د متقابل عمل کیفیت یعنې د هیجان، عاطفې او د متقابل باور د شدت کچه هم راټیټېږي. له دې کبله له نورو سره د پیاوړتوب او نږدې والي احساس کمېږي او جرمي اعمالو کچه لوړېږي. له دې سربېره په ډیر نفوس کې د سرغړونکو او جنایت کارو گروپونو د تشکيل امکانات موجود دي، ځکه چې هغوی له ټولنې نه واټن نیولی چې نوي او بیا پیوستون ته اړتیا لري. هغوی معمولاً وړوکي ټولگه جوړوي چې دغه ټولگه غالباً کوچنۍ فرهنگ او د خپل ژوند ځانگړي سبکونه را منځته کوي. د پاملرنې وړېده چې په مطلقه توگه د نفوسو ډېر والی د سرغړونو لامل نه گرځي خو د سرغړونو اصلي لامل د نفوسو د تربیت نشتونوالی او جهل دی. بې له شکه هغه ډېر نفوس چې بڼه تربیت شوی وي له هغه لږ نفوس څخه کوم چې بڼه روزنه او تربیت و نه لري کېدای شي سرغړونې زیاتې ولري.

څرنگه چې د اسلام د ستر پیامبر ﷺ لارښوونه ده چې، د ډېر اولاد راوړل د اسلامي امت د زیاتوالي او د قیامت په ورځ د پیامبر ﷺ د ویاړ باعث کړځي خو د احادیثو شارحین دا تشویق او هڅونه د اصلاح او تربیت سره تړاو ورکوي. یعنې که چېرته یو کس د دې وس ولري چې خپل اولادونو ته ښه روزنه ورکړي او د یو نیک عنصر په توګه یې ټولنې ته وړاندې کړي، ښه او که نه نو دا تشویق او ترغیب هغه چاته نده چې د اولادونو د ښې تربیې او روزنې وس نلري.

کډوالي

کله کول او میشته کیدل دو ګرو په کړو وړو ډیره اغیزه لري. کله هم کډوالي داخلي وي، چې یو زیات شمېر خلک دځینو لاملو نو له کبله لکه جګړه، قحطی، وچکالیو یا د سیلاو له امله دینو هېواد دننه له یوې سیمې نه بلې سیمې ته کډه کوي. کله هم دا کډوالۍ بهرنۍ وي، یعنې یوشمېر خلک د ځینو لاملونو له کبله له یوه هېواد نه بل هېواد ته کډه کوي. کله چې پراخې کډوالۍ کیږي ارزښتونه او قواعد بدلیږي او د ژوند طریقه او اړیکې تر یوه حده بدلون کوي. د دې بدلونونو اغیزه په ټولو خلکو یو ډول نه وي او ځینې خلک ډیر تر اغیزې لاندې راځي. همدلته ده چې انحرافي کړه وړه او سر غوړنې ډیرېږي.

د نفوس تنوع

د ډېرو هېوادونو نفوس له بېلابېلو قومي، مذهبي او ژبنيو ګروپونو نه تشکیلېږي په داسې حال کې چې نفوس له مختلفو ګروپونو نه تشکیل شي، د ډېرو انحرافي کړو وړو احتمال وجود لري. په عامه توګه، که چېرته د نفوس شمېر دطبیعي امکاناتو سره تناسب ونه لري، مهاجرت او د نفوسو بې ځایه کیدل صورت نیسي. که نفوس د فرهنگ، قوم، ژبې او مذهب له لحاظه یو ډول وي، ډیر امکان لري چې په داسې ټولنه کې جرمونه او سر غوړنې کمې وي. خو له دې پرته، ممکنه ده چې دو ګرو په کړو وړو اغیزه وکړي او یو شمېر کسان جرمونو او سر غوړونو ته ښکېل باسي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-
-
-

پوښتني

- ۱- معجزم(سر غرونکي) چا ته ويل کيږي؟
 - ۲- کوم لاملونه انسان د سر غرونې خوا ته بيايي؟
 - ۳- آيا د ډير نفوس سمون د لږ نفوس له سمون نه ستونزمن دی؟ په دې اړه مو خپل آند څرگند کړئ.
 - ۴- ډير نفوس د ټولنې په نظم څه تاثير اچوي؟
 - ۵- د نفوس تنوع د ټولنې په نظم څه اغيزه لري؟
- کورنۍ دنده
- دهساجرت په باره کې څو کرښې وليکئ.

ټولنيزې سرغړونې (۲)

ستا سي په آند:

- ۱- ولې ځينې خلک سر غړونې کوي؟
 - ۲- څنگه کولی شو له سرغړونو نه مخنيوی وکړو؟
- په تیر شوي لوست کې مو په سر غړونو باندې د نفوسو د اندازې او کیفیت د اغیزې په اړه بحث وکړ. په دې لوست کې به د سر غړونې او انحراف په اړوند ځينو نظرياتو په باره کې څرگندونې وکړو.

د فشار جوړونې نظريه

يو ټولنپوه ويلي دي چې د هري ټولنې فرهنگ د خلکو لپاره هم موخې ناکي او ورپېژني نې او هم دې موخو ته د رسيدو روال لري او وسيلې وربښي. سرغړونه په لويه کچه هغه وخت منځ ته راځي چې دې موخو ته د لاس رسۍ روال لري محدود وي او دا محدوديتونه په هغو کسانو چې روال وسيلو ته لاس رسې نه لري، فشار راولي، د بېلگې په توگه: په يوه ځانگړې ټولنه کې په مسلکي او اقتصادي بر ياوو باندې ټينگار کېږي، خو د دې بر ياوو د لاس ته راوړلو وسايل کم او محدود دي. په داسې ټولنه کې له يوه لوري خلک د فشار لاندې دي ترڅو دا اقتصادي بر ياليتوبو ته لاس ته راوړي او له بلې خوا د دې بر ياليتو بوختو لاس ته راوړل ممکن نه دي. دا ټولنپوه وايي چې ځينې خلک په داسې شرايطو کې په سر غړونې او جرم لاس پورې کوي. يعنې هغو موخو ته د رسيدو لپاره چې په ټولنه کې ټاکل شوي دي له نا روال وسايلو نه کار اخلي. د دې نظر په اساس، د دې لپاره چې جرم او سر غړونې کمې شي بايد اجتماعي موخو ته د رسيدو لپاره د روالو مشروعو وسايلو او لارو د پيداکولو هڅه وشي.

د تضاد نظريه

ځينې ټولنپوهان په دې عقیده دي چې زياتره هغه کسان په سرغړونه لاس پورې کوي چې د وزير زور او شتمنۍ خاوندان دي. هغوی په سترو سياسي او اقتصادي تير وټنو لاس

پوري کوي خو نيستم ممکن له يوې هټې يا کور نه يو کم ارزښته شي غلا کړي. سره له دې چې د زورورو او نيستمو خلکو د سر غرونو کچه د پرتلې وړ نده خو د زور خاوندان سر غرونه داسې تعريف کوي چې گوندي د فقير او نيستمو خلکو جرم د سر غرونې په معنا ده او خپلې سر غرونې د دې تعريف له کړۍ نه بهر بولي او په دې ډول شتمن خلک دهغو سر غرونو او جرمو نو له عواقبونه چې مرتکب کېږي په امان کې پاتې کېږي، مگر نيستم خلک د ډير وړوکي جرم په تور کلونه کلونه د بندي خانې په کنج کې تيروي او د ټولنيز ژوند له اړخه هم بد نوم پرې تېل کېږي، د دې نظريې په اساس، سر غرونه د هرې طبقې له خوا سرته رسېږي مگر يوازې نيستم او فقيران جرا ويښي.

د ټاپه وهلو نظريه

داسې نظر هم موجود دی چې کله يو څوک په هر دليل چې وي يوه سر غرونه وکړي نو خلک هغه ته سر غرونکي وايي او په هغه د مجرم ټاپه وهي او کله چې په پرله پسې ډول مو هغه ته دغله، ورېدي(معتاد) او يا د مجرم خطاب وکړنو هغه په دې باور کېږي چې په رښتيا هم دی سر غرونکي اومجرم دی او هغه کوي چې د خپل په شان نور کسان هم پيدا کړي چې له هغو سره ناسته ولاړه ولري. نو کله چې د مجرمانو په ډله کې گډه شو نو د عادي خلکو سره يې فاصله زياتېږي او کيدای شي چې د يو حرفوي مجرم په توگه په لو يو جرمونو لاس پورې کړي. دا نظريه موږ ته دا جونه کوي چې کله څوک يوه سر غرونه کوي په هغه باندې د مجرم د ټاپې وهلو نه بايد ډډه وشي.

دانتقال نظريه

يوه بله نظريه چې له پخوا نه په خلکو کې رواج درلود داسې ويل کيدل چې سر غرونه اکثراً زده کېږي. کله چې په ځانگړې توگه دکوچنيوالي په پړاو کې، د مجرمينو او سر غرونکو سره ناسته ولاړه اومعاشرت کوي، د هغو قواعد زده کوي او سر غرونه نه يوازې بده او د غندنې وړ عمل نه بولي، بلکه هغه ممکن يو عادي او د ستاينې وړ عمل وبولي. د دې لپاره چې له سرغرونې او جنايت نه توبه وشي بايد خپلو دوستانو او هغو کسانو ته چې ورسره ناسته ولاړه لري بدلون ورکړي او د ځان لپاره صالح او له خداى ويريديونکي دوستان وټاکي ترڅو د هغوى د مرستې او لارښوونې په برکت له گناه کورونه په امان کې پاتې شي او دوى ته د بنو چارو د ثبوت او له بدو کارونو نه د ډوى کولو انگېزه ورځي.

سعدی دا نظریه په داسې ډول لنډه کړېده:
 پسر نوح با بـ_____دان بنشست
 سگ اصحاب کهف روزی چند
 بی مردم گرفت و مردم شد

ترجمه:

د نوح زوی کیناست له بـ_____دانو سره
 د کهف داصحابو سی یو څو ورځې
 د پیاوړی کو رنۍ ټپي شوه ورکه
 وگرځید کسانو سره کس شو، ځکه

د لوست تکرار

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتي

- ۱- سرغړونکي چاته ویل کېږي؟
- ۲- د فشار جوړوونې نظریه څه شی ده؟
- ۳- د تضاد نظریه څه شی ده او په ټولنه کې دسر غړونو په را پیدا کېدو څه اغیزه لري؟
- ۴- د انتقال نظریه څه شی ده، توضیح ورکړئ؟
- ۵- د ټاپه وهلو د نظریې په باره کې څو کرښې ولیکئ.
- ۶- له سرغړونې نه د پاکي مسهمه طریقه توضیح کړئ.

کورنۍ دنده

د دې په اړه چې (څنگه کولی شو له جرم او سرغړونې نه مخنیوي وکړو) یو مقاله چې له دو مخونو نه کمه نه وي ولیکئ.

د څپر کي لنډيز

• په کوچنۍ کچه د ټولنيز نظم څخه موخه او منظور دادی چې د ټولنې وگړي په آساني سره د يوبل په گرو ورو پوهيږي او درک کوي يې، له دې امله هغوی کولای شي چې د يوبل له گرو ورو نه وړاند وينه وکړي او په آساني د يوبل سره اړيکي را منځته کړي.

• ارزښتونه په مختلفو برخو کې زموږ د قضاوت کولو معيار گرځي. د ارزښتونو پرته خلک د يوبل سره د اړيکو په ټينگولو کتبي د رپړونو او ستونزو سره مخ کېږي.

• خلک په يوه ټولنه کې د گډو ارزښتونو او قواعدو په منلو سره او په مختلفو ټولنيزو چارو اورولونو کې دهغو په رعيت کولو سره، له تاو ترېخوالي او گډوډۍ نه مخنيوی کوي او خپلو گرو ورو نه نظم اوسمون وړ کوي.

• قانون يوه تگلاره ده چې د تقنينه قوې يا پارلمان له خوا تصويب کېږي. د دغو قوانينو يوه برخه د خلکو پر کړنوځار کوي او خلک يې بايد مراعات کړي او په پام کې يې ونيسي، ولې بله برخه يې د حکومت په کړنو پورې اړه لري او د حکومت د کړنو ځار کوي.

• د وگړو شمېر د هغو لاملونو له ډلې څخه دی چې څرگندوي آيا په ټولنه کې نظم د گواښ لاندې راغلی او که نه. د ډېرو وگړو لرونکو ټولنو اداره کول د لږو وگړو لرونکو ټولنو په پرتله ډېر ستونزمن دي.

دریم چیرکي

په دې خپرکي کې دا لاندې لو ستونه لولئ:

- ټولنیز بدلونونه څه شی دي؟
- د ټولنیز بدلونونو لاملونه (۱)
- د ټولنیز بدلونونو لاملونه (۲)

د څپر کی موخې

نمه کيږي چې زده کوونکي ددې څپر کې به پای کې وکولای شي چې:

- د بدلونونو له معنا او مفهوم سره آشنایي پیدا کړي،
- د ټولنیزو بدلونونو مصداقونه وپېژني،
- د ټولنیزو بدلونونو لاملونه تشخیص کړای شي،
- په خپل ژوند کې د بدلونونو په نښګڼو او زیانونو پوه شي،
- د ټولنیزو بدلونونو د کترو لولو لاره وپېژني،
- د خپل ژوند له مثبت بدلون سره علاقمند شي.

ټولنيز بدلونونه څه شی دي؟

فکر وکړئ او ځواب ورکړئ

سره له دې چې په ټولنه کې ډیر شیان زیاته موده ثابت پاتې کېږي او بدلون نه کوي، خو ځینې شیان بدلون کوي، ستاسې په آند:

۱- ټولنیز بدلونونه څه شی دي؟

۲- څو ډوله بدلونونه چې تاسې په خپله هغه لیدلې وي، بیان کړئ.

د چټک ټولنیز بدلون پیل

په پخوا زمانو کې انساني نسلونه یکنواخته ژوند ولود او ډیرو نسلونو تقریباً په یو ډول ژوند کاوه، یو ډول جابې یې اغوستلې، یو ډول خواړه یې خوړله او یو ډول دود او دستور یې درلود. هغه بدلونونه چې دانسانانو د ژوند په مختلفو برخو کې په سترگو کېدل ډیرکړار او حتا د لیدلو وړ نه وو. خو د اوه لسمې میلادي پېړۍ نه را په دې خوا چې صنعت او تکنالوژۍ وده وکړه د بشر د ژوند ټولو برخو په ډیره چټکتیا سره بدلون پیل کړ، څرنگه چې نن ورځ د ژوند په هره برخه کې په ډیر سرعت سره بدلونونه راځي. دا مهال هر نسل په ځانګړي توګه او د پخواني نسل نه په توپیر ژوند کوي. هر وګړی د ژوند په پړاو کې باید ډیرې وړتیاوې زده کړي ترڅو وکولای شي په خپل شغل او ټولنیز مقام کې پاتې شي. موز نشو کولی په ځوانۍ کې په هغې پوهې او وړتیا چې په کوچنیوالي کې موزده کړي

دي، خپلو موخو ته ورسېږو. بلکه باید په دوامداره توګه خپلې پوهې او د وړتیاو زده کړې ته دوام ورکړو او خپل ځان د نويو شرایطو لپاره آماده کړو.

د ټولنیز بدلون اهمیت او ګټې

د ټولنیزو بدلونونو د پیژندلو مهمه ګټه داده چې موږ د ټولنې د بیو غړي په توګه د خپل ماحول له ټولنیزو جریانونو نه خبریږو او همدارنګه په دې بدلونونو کې په خپل رول او په ژوند کې د هغو له اغیزې نه خبریږو.

کوم ډول بدلونونو ته ټولنیز بدلونونه وايي؟

ټولنپوهان وايي بدلونونو ته هغه وخت ټولنیز ویلي شو چې په ټولنې پورې تړاو ولري نه په فرد پورې. کله هم دیو یا څو کسانو په ژوند کې بدلون راځي خو په ټوله ټولنه اغیزه نه کوي په دې صورت کې کوم ټولنیز بدلون نه راځي، مګر ځینې وختونه بدلون داسې بڼه ځانته غوره کوي چې په ډیرې خلکو باندې اغیزه کوي، په دې صورت کې دې بدلون ته ټولنیز بدلون وبل کېږي. ټولنیز بدلونونه کېدای شي په مختلفو سیاسي، اقتصادي، اجتماعي او فرهنګي برخو کې منځ ته راشي. د بیلګې په توګه: په هېواد کې سیاسي انقلاب او د سیاسي نظام بدلون کېدای شي یو سیاسي بدلون وګڼل شي. خو باید په یاد ولرو، کله چې کودتا وشي او فرد حاکم شي، بې له دې چې نظام بدلون وکړي، سیاسي بدلون نه راځي. په یوه هېواد کې سیاسي بدلون هغه وخت منځ ته راځي چې په سیاسي نظام کې یې بدلون راشي.

سیاسي بدلون کېدای شي له انقلاب پرته او د رفورم او اصلاحاتو له لارې هم منځ ته راشي. که د اقتصاد په برخه کې د پراختیا پروګرام په هېواد کې طرح او پلي شي او دڅو کلونو په موده کې د اقتصاد برخه د پاملرنې وړ وده او پرمختیا وکړي، کولای شو ووايو چې په دې هېواد کې د اقتصاد په برخه کې بدلون راغلی دی. د بیلګې په توګه: د خلکو د لویې پراختیا اقتصادي ژوند بدلون ومومي او خلک د نیستۍ له حالت څخه ووځي او په دې برخو کې ښکاره ښه والی څرګند شي.

یو بل ټکي چې لازمه ده د بدلون په اړه مطرح شي دادی چې بدلونونه کېدای شي مثبت

وي او يا مسني وي. ځيني بدلونونه څرنگه چې د اقتصاد په برخه کې مومثال ورکړ، کېدای شي مثبت بدلون وگڼل شي. ځکه چې دهغه بدلون پایله ټولو خلکو ته گټوره او مطلوبه ده. مگر ځيني بدلونونه کېدای شي خلکو ته زیان رسونکې پایلې ولري. د بېلګې په توګه: په هېواد کې يرغل ګرو پر ضد د جهاد نه وروسته کورنۍ جګړې چې په عامه توګه د هېواد په ضرر او بې ګټې وي د خلکو په ژوند کې د ډېرو بدلونونو لامل وګرځېدې.

د ټولنيز بدلون پديدې او نښې نښانې

ټولنيز بدلونونه د ژوند په مختلفو برخو کې منځ ته راځي. نن ورځ په دې نړۍ چې موږ په هغې کې ژوند کوو ټولنيزې سيالۍ بدلون موندلی دی. زیاتره نړیوالې ژبې په سیمه ییزو ژبو اوښتي دي او سیمه ییزو ژبو په نړیوالو ژبو بدلون موندلی دی. اغېزه کول او اغېزمن کېدلو په بې ساري ډول چټکتیا موندلې ده. د خلکو رول د خپل برخليک په ټاکلو کې پراختیا موندلې، د تعلیم او زده کړې وسایل ډېر شوي دي، چې تقریباً ټولو خلکو هغو ته لاس رسی موندلې دی.

په هر صورت ټولنيز بدلونونه که چېرته کنټرول او هدايت شي کېدای شي د ټولنې د خورښت ماشین د پرمختګ او ودې خواته مخه وکړي، څرنگه چې د بدلون نه شتون به د ټولنې د سکون او د هغې د ځای په ځای پاتې کېدو او دریدو په معنا وي. نو هیله کېږي چې د ټولنيزو بدلونونو عوامل چې په راتلونکو لوستونو کې به مطرح کوو، وکولای شو په هوښیارۍ سره دا ټولنيز بدلونونه کنټرول او هدايت کړو او له هغه نه د هېواد او ټولنې په ګټه استفاده وکړو.

د لوست تکرار

.....

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتي

- ۱- ټولنيزو بدلونونو کوم وخت چټکتيا پيدا کړه؟
 - ۲- بدلون تعريف کړئ؟
 - ۳- ټولنيز بدلون څه شی دی؟ له بيلگې سره يې واضح کړئ.
 - ۴- د بدلونو ډولونه واضح کړئ.
 - ۵- مثبت بدلونونه او منفي بدلونه واضح کړئ.
 - ۶- د ټولنيز بدلون د موضوع په باره کې توضيحات ورکړئ.
 - ۷- سياسي برخه کې بدلون څرنگه پېښېږي؟
 - ۸- د ټولنې د بدلون نښې نښانې او پديدې بيان کړئ.
- د اقتصادي بدلون د مثبتو پايلو په اړه څلور کرښې وليکئ

کورنۍ دنده

د ټولنیزو بدلونونو لاملونه (۱)

فکر وکړئ او ځواب ورکړئ

د تېر شوی لوست مطالبو ته په پاملرنې سره لاندې پوښتنو ته ځواب ورکړئ.

۱- ټولنیز ارزښتونه په بدلونونو کې څه رول لري؟

۲- آیا د ټولنیزو بدلونونو کوم بل عامل هم پېژنئ؟ توضیح ورکړئ.

د ټولنیز بدلون اصطلاح په عمومي توګه د انساني ټولنې د تاریخي بدلونونو لپاره په کار وړل کېږي او هغه عبارت دي له هغو بدلونونو څخه چې د تاریخ په اوږدو کې د یو ملت او ټولنې د ژوند په قواعدو کې منځ ته راځي.

دا بدلونونه له زرګونو داخلي او بهرنیو عواملو او له هغه ځواک نه چې د ګروپ د داخلي او بهرنیو شرایطو زیږنده دي منځ ته راځي.

د ویلو وړ ده چې د بدلون کچه په پرمخ تللیو، ابتدایي، زراعتي او صنعتي ټولنو کې توپیر لري. دا په دې معنا ده چې په وروسته پاتې ټولنو کې بدلونونه په آرامۍ سره راځي په داسې حال کې چې په پرمخ تلیو ټولنو کې د بدلونونو اندازه په بدلون ورکوونکو پورې تړاو لري چې په یو ځانګړي وخت کې له هغه نه کار اخیستل کېږي. په لنډه توګه ویلی شو چې ټولنیز بدلون هغه بدلون ته وايي چې په ټولنیز جوړښت کې د ننه د ټولنې په حجم یا په ځانګړو ټولنیزو بنسټونو کې او د دې بنسټونو له اړیکو نه منځ ته راځي.

ټولنيز بدلونونه د مختلفو عواملو تر اغېزې لاندې منځ ته راځي. د دې لاملونو پېژندنه او د دې لاملونو په واسطه د بدلونونو د راوستلو په طريقې باندې پوهېدل كيداى شي موږ ته چې د ټولنې غړي يوه ډېر گټوروي. په دې لوست كې د ټولنيزو بدلونونو مهم لاملونه تر بحث لاندې نيسو.

ارزښتونه (عقيدي)

د ټولنيز بدلون له سيمو لاملونو څخه يو هم ارزښتونه، قواعد او فرهنگي عقيدي دي. ټولپوهان په دې عقيده دي چې څوكاښمن عقايد هغه دي چې په دين پورې تړاو لري څرنگه چې پوهېږو د اسلام مقدس دين د هغو خلكو په ژوند كې چې د اسلام مقدس دين يې ومانه ډېر ستر بدلونونه راوستل. د اسلام مېن دين د ځمكې د كړې لويې برخې ته بدلون وركړ. هغه خلك چې د اسلام مقدس دين ته يې مخه وكړه، خپل ظالمانه او دوديز نظامونه خوشې كړل او د اسلام آزادۍ بڅښونكې دين ته ور داخل شول او د يوې پېرۍ په موده كې اسلامي ځلېدونكې تمدن په نړۍ كې را ښكاره شو.

هر بدلون چې په اسلامي نړۍ كې منځ ته راغلى د اسلامي آزادۍ بڅښونكو باورونو او عقيدو تر اغېزې لاندې وه. بله بېلگه، په مسيحيت كې د نوي مذهب په توگه د پروټسټانتيزم را پيدا كيدل وو. يو ستر ټولنپوه د خپلو اوږدو څېړنو په پايله كې دا ښكاره كړه چې پروټسټانتيزم چې د مسيحيت د مذهبونو له جملې نه يو لوى مذهب دى خلك دې ته مجبور كړل چې سخت كارونه وكړي او پانگه واچوي چې په پايله كې دا چارې د سرمايدارۍ او صنعتي كيدو لامل وگرځيدې. نو له دې كبله دلته هم ليدل كېږي چې عقيدې او باورونه د بشر په ژوند كې د لويو بدلونونو لامل گرځېدلې دي.

يو شمېر څېړونكي په دې باور دي چې د لوديځ رنسانس او بيارغونه د اسلامي تعليماتو په اغېزه منځ ته راغلى دى، چې د صليبي جنگونو او په آند لس كې د اسلامي حكومت په واسطه هلته انتقال شوه. حتا يو هسپانوى پوه ويلي دي چې كه د شهادتو د ميدان جگړه چې د فرانسې په جنوب كې د عبدالرحمن غافقي په رهبرۍ پېښه شوه، بريالۍ شوي واى لوديځي ټولنې به دې تمدن ته شمېر پېرۍ مخكې لاس رسى پيدا كړى واى.

تکنالوژي

د ټولنيز بدلون له مهمو سرچېنو نه يوه نې هم تکنالوژي ده. تکنالوژي د چاپيريال د کنترول او ادارې، د زده کړې له طريقې او پېژندنې نه عبارت ده. کله چې انسانان د منابعو د راټولولو او لاس ته راوړلو نويو طريقو، د توکو او خدمتونو د توليد طريقو او د هغو د وېش په طريقو لاس رسي پيدا کړ ټولو ټولنيزو اړيکو بدلون پيدا کړ. په دې اړه يوې ساده بېلگې ته پاملرنه وکړئ: کله چې په کرنيزو محصولاتو کې د کليو خلک له يوې او غوږيو نه استفاده کوي، هغوی ډېر زحمت باسي خو لږ محصول لاس ته راوړی او له دې کبله بايد ډېر کار وکړي او لږ محصول لاس ته راوړي. خو که چېرته تراکتور او نور زراعتي ماشين آلات کليو ته لارښي نو لږ کارونکي به کفايت وکړي چې د دې ماشين آلاتو په کار اچولو سره ډېر محصول لاس ته راوړي، په دې صورت کې به د دې کليو د ژوند په ټولو برخو کې بدلون راشي. چې په پايله کې کېدای شي ډېر وگړي د دې وخت پيدا کړي چې په نورو چارو او له دې جملې نه په زده کړه بوخت شي. په دې ډول نوېست او د نوي تکنالوژۍ پراختيا، په انساني ټولنو کې د بنسټيزو بدلونونو لامل گرځي.

ټولنيزه ناانډولې

د ټولنيز بدلون د اصلي سرچېنو له جملې نه ناانډولې او د طبقاتي، جنسي او قومي گروپونو پيدا کيدل دي. د پيسو په وېش کې، په قدرت، حيثيت، روغتيا، تحصيلاتو او نورو ارزښتناکو سرچېنو کې ناانډولې، د هغو کسانو چې ددې سرچېنو درلودونکي دي او هغه کسان چې د دې سرچېنو نه برخمن نه دي يو ژور تضاد پيدا کوي. دا تضاد د ضرورت له مخې په ناوترېځوالي نه بدلېږي. مگر په ټولنيزو اړيکو فشار اچوي چې بالاخره په بدلون تبدیلیږي. هغه کسان چې دا سرچېنې په اختيار کې لري هڅه کوي ترڅو د قدرت په ټينګولو، هغو ته په بېلابېلو پلمو په مشرۍ وروکولو او همدا رنګه په زور او جبر سره دا سرچېنې وساتي. زياتره کوم خلک چې دا سرچېنې په اختيار کې نه لري، د شتمنيو د خاوندانو په وړاندې کوم کار نه شي کولی خو په شکايتونو لاس پورې کوي او ځينې وختونه شورش کوي په داسې حال کې، کله چې محروميته ډېر شي او خلک وکولی شي، په خپله سازماندهۍ لاس پورې کړي، ډېر ستر بدلونونه به په ټولنه کې منځ ته راشي. کله چې ناانډولې داسې ځانگړي او کوچني فرهنگونه منځ ته راوړي چې د فرهنگي يووالي، د دوهمداره ټولنيز

جوړښت او د مالي سرچېنو درلودونکي وي د سياسي فشارونو په مرسته کيدای شي بدلونونه رامنځ ته کړي. په دې توگه فرهنگي او ټولنيزه نا اندوولي د بخار د ډيگي په شان ده چې د هغه سرچوښ د بيوې مودې لپاره کولی شو ټينگ وټرو، مگر فشار کړار کړار زياتوالی (تراکم) پيداکوي او د بدلون لامل گرځي. په داسې مواردو کې بدلون زياتره ډېر گړندی او ناوټريخوالي سره منځ ته راځي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتنې

- ۱- د بدلون لاملونه کوم دي؟ نوم يې واخلي.
- ۲- ټولنيز ارزښتونه په ټولنيز بدلون کې څه رول لري؟
- ۳- ټولنيزې عقيدې په ټولنيز بدلون کې کوم رول لري؟
- ۴- ټولنيز بدلونونه په لودنځ کې څرنگه د اسلامي فرهنگ په اغېزه منځ ته راغلل.
- ۵- کوچنی او اساسي بدلونونه څنگه توپير کولی شو؟
- ۶- ټکنالوژي په ټولنيز بدلون کې کوم رول لوبوي.

کورنۍ دنده

د نا اندوولۍ او په ټولنيز بدلون کې د هغه د رول په باره کې څو کرښې وليکئ او بيا يې په ټولگي کې ولولئ.

د ټولنيزو بدلونونو لاملونه (۲)

فکر وکړئ او ځواب ووايئ

يوه کورنۍ په نظر کې ونيسئ چې په هغې کې څلور کسان ژوند کوي. وروسته له څو کلونو نه د هغوی شمېر لسو کسانو ته رسېږي. اوس نو ووايئ چې:

۱- د هغوی په اړیکو کې کوم بدلونونه راغلي دي؟

۲- په اقتصادي برخه کې کوم بدلونونه کېدای شي منځ ته راغلي وي؟

د ټولنيزو بدلونونو مهم لاملونه مو په تیر شوي لوست کې ولوستل او ځينې به يې په دې لوست کې ولولئ.

د نفوسو اندازه

د نفوسو جريانونه او وده کولی شي د ټولنيزو بدلونونو په راوستلو کې د فشار لامل وگرځي. کله چې د نفوسو شمېر زیاد شي د اقتصادي تولیداتو نوې بڼې ته خپرو، استوګن ځای، پوښاک او په ښار کې د استوګنې په برخه کې ضرورت پېدا کوي. او دا نا آرامو پر ګټو د قانوني کېدو او کنټرول لپاره نوويو حقوقي او سیاسي سازمانونو ته اړتیا پېدا کوي. د ځوان نسل د ټولنیز کېدو لپاره د نویو ښوونځیو جوړولو او د ښوونې د نوي سیستم ایجادولو ته اړتیا پېدا کېږي. او بدلون ته اړتیا همدارنګه دوام پېدا کوي. له دې امله د نفوسو وده د اساسي ځواب او بدلون غوښتونکي ده. همدارنګه کېدای شي

هغه نفوس چې د کمښت په حالت کې وي هم د بدلونونو د منځ ته راتللو لامل وگرځي. مګر په ډېر کم ګړندۍ توب سره، کله چې نفوس کم شي، نو په اقتصادي برخه کې به د کارگرانو کمښت او په ښوونځيو کې به د کوچنيانو کمښت راشي.

نفوس د عمر د جوړښت له کبله هم کېدای شي د بدلونونو د راوستلو لامل شي. هغه ټولنه چې ځوان نسل يې د لوړ عمر د نسل په پرتله د کمېدو په حالت کې وي ستونزې رامنځته کوي. څرګنده چې د امريکا په متحده ايالاتو او اروپايي هېوادوکې دا ستونزه وجود لري. دا ستونزې د لوړ عمر خلکو د ملاتړ لپاره د کافي مالياتي عوایدو پيدا کول دي. همدارنګه هغه ټولنې چې د ځوان نسل له زياتوالي سره مخامخ دي، څرګنده چې د لاتيني امريکا په هېوادو او آسياني و افريقايي هېوادوکې لېدل کېږي، ستونزې منځ ته راوړي. دا ستونزې ځوان نسل ته چې دودې په حالت کې دی د ښوونځيو او مدرسو جوړولو، د وظيفو پيدا کولو او د ټولنيزو خدمتونو ټاکنېدل دي. چې زياتره د سياسي رهبرانو مشروعيت کمزوري کوي او په پايله کې په سياسي بنسټونو او مؤسساتو کې بدلون راځي.

مهاجرت او د نفوسو ځای پر ځای کېدل

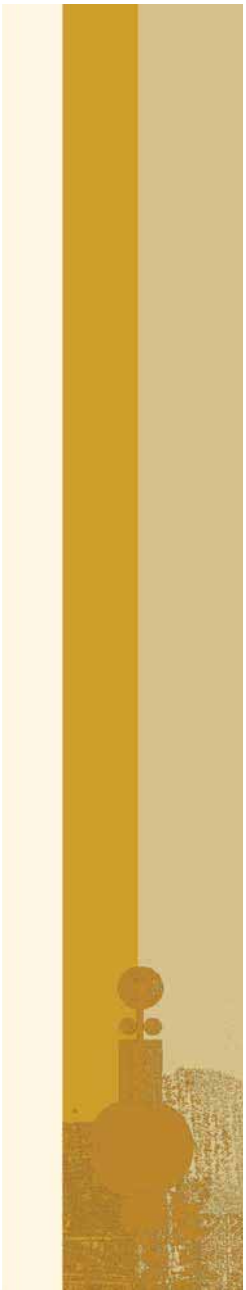
دنيوې ټولنې د ننه يا بهر يا د هغې مهمو سيمو ته (لکه پلازمېنه) مهاجرت کول هم د ټولنې په جوړښت ډېره اغېزه لري. بهر ته مهاجرت هم پر ټولنه ډېره اغېزه کوي، خصوصاً که چېرته د هېواد د اتباعو يوه ځانګړې طبقه ټولنه پرېږدي او يا که تحصيل کړی او مسلکي ځواک مهاجرت وکړي چې هغه ته مغربي ټينښتېدنه هم وايي، په هغه صورت کې اقتصاد، حکومت او مکتبونه به تر بدې اغېزې لاندې راشي. همدارنګه که مزدور کاران مهاجرت وکړي نو د کار په ځواک کې به کمښت راشي، خو که چېرته نيستن کله وکړي اکثراً د هغوی مهاجرت په حکومت، ښوونځيو او ټولو نهادونو د فشار د کموالي لامل ګرځي.

د مهاجرت د اغیزو په باره کې په څه پوهیږئ؟

له یوې سیمې نه بلې سیمې ته مهاجرت کول هم په مهاجرانو او هم په هغو ټولنیزو سازمانونو او ګروپونو چې دا مهاجران په هغو کې د ننه ځای پر ځای کېږي. مېشتې او منفي اغیزې منځ ته راوړي. په تاریخي لحاظ د مهاجرت له معنا ډکه پایله د فرهنگ رواجیدل (اشاعه) ده. د فرهنگ یووالي هغه وخت منځ ته راځي چې مهاجرین له اصلي اوسیدونکو سره واده وکړي چې د دې اړیکو په پایله کې نوي نسلونه منځ ته راځي. بیا لوریکي ګډوالی تل د مهاجرت د اغیزې پایله ګڼل کېږي.

که چېرته د مهاجرو قومونو د زور له امله وي او که په سوله ییز ډول وي او یا که د استعمار غوښتونکو عملیاتو تر پوښتنې لاندې وي، مهاجرت په لویو ټولنو کې د ښارونو د پراختیا او د ښاري ژوند د پراختیا لامل ګرځي. لنډه دا چې داسې ټولنه نشته چې بدلون ونه کړي او یا د بدلون لامل ونه لري. حتا ډېرې غیر فعاله ټولنې هم له بدلون سره مخامخ کېږي، چې له یوه حالت نه بل حالت ته تغیر کوي. ډېر مهم بدلونونه عبارت دي له: د نفوسو لاملونه، د تکنالوژۍ جوړښت، اقتصادي بنسټ، ارزښتونه، نظریات او تضادونه.

کیدای شي د بدلونونو لامل اشخاص لکه: رهبران او د روښانه فکر خاوندان هم وي. د بدلونونو په وړاندې تل ځینې مقاومتونه موجود دي چې معمولاً د مقاومتونو له جملې نه ډېر شدید مقاومت له سازمانونو نه سرچینه اخلي، د ودیز کره وړه د هغو د دوام سبب ګرځي او په پایله کې ډېرې چارې بدلون کوي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتي

- ۱- نفوس څه ته وایي او په ټولنیزو مسائلو کې څه رول لري؟
- ۲- د څو ډوله مهاجرت ته نوم واخلي.
- ۳- مهاجرت څه شی دی او د هغه علت څه شی دی؟
- ۴- په ټولنه باندې د مهاجرت د اغیزې په باره توضیحات ورکړئ.
- ۵- مذهبي عقاید د ټولنې په بدلون کې څه رول لري؟
کورنۍ دنده

د ټولنیزو بدلونونو د څو لاملونو لست جوړ کړئ او بیانې په ټولګي کې ولولئ.

د دریم څپرکي لیدنیز

- د ټولنیز بدلون اصطلاح په عمومي توګه د بشري ټولنو د ټولو تاریخي بدلونونو په اړوند استعمالیږي. او عبارت له هغو بدلونونو څخه دي چې د تاریخ په اوږدو کې د یو ملت د ټولنیز ژوند په اصولو کې منځ ته راځي.
- عمومي بدلون، هغه بدلون ده چې په ټولو ټولنیزو نظامونو کې منځ ته راځي او په بل عبارت که چېرته په ټول ټولنیز نظام کې ټول شیان بدل شي او د هغه هویت بدلون وکړي، په هغه حالت کې عمومي بدلون راځي.
- ټولنیز بدلون د هغو لاملونو مجموعه ده چې په متقابل توګه او په یوه وخت کې عمل کوي، او یو په بل اغیزه کوي.
- په هر ځای کې چې په فرهنگ کې نوي عناصر را ښکاره شي او همدارنګه د فرهنگ محتوا او جوړښت بدل کړي، نو فرهنگي بدلون منځ ته راځي.
- عقاید د نړۍ او د ټولنې د ماهیت په باره کې مهمو مفاهیمو ته ویل کېږي چې خلک د هغو سموالۍ د واقعیت په توګه قبلوي.
- د مهاجرت اصطلاح له خپل وطن او دولت نه تګ بل دولت ته ویل کېږي او یا په بل عبارت د خلکو حرکت له یوې جغرافیایي سیمې نه بلې جغرافیایي سیمې ته مهاجرت ویل کېږي.

خلورم ڇير کي

ٽولنيزي نابرابري

په دي څپرکي کي لاندې درسونه زده کوو:

- ټولنيزه نابرابري او د هغوی نښې څه شی دي؟
- طبقاتي نابرابري،
- جنسيتي نابرابري،

د څپرکي موخې

هيله من يو چي گرانو زده کوونکو به د دې څپرکي تر لوستلو وروسته:

- د ټولنيزو نابرابريو مفهومونه او مصداقونه وپېژني ،
- د ټولنيزو نابرابريو له ډولونو او لاملونو سره آشنا شي ،
- طبقاتي نابرابري او جنسيتي نابرابري توپير کړاي شي ،
- د ټولنيزو نابرابريو د کميدو او را ټيټيدو له لارو سره آشنا شي ،
- د ټولنيز عدالت له مفهوم سره آشنا شي ،
- له ټولنيز عدالت سره مينه پيدا کړي ،

ټولنيزې نابرابرۍ څه شی دي؟

فکر وکړئ او ځواب ووائئ

کوم خلک چې په یوه ټولنه کې ژوند کوي، د با ارزښته ټولنیزو منابعو لکه: شتمني، ځواک (قدرت) او ټولنیز موقف څخه په مساوي ډول برخمن نه دي. ستاسې له نظره:

۱- ولې ټول خلک له شتمنۍ او قدرت څخه په مساوي توګه برخمن نه دي؟

۲- آیا دغه توپیر او نابرابري عادلانه دی او که نه؟ خپل دلایل وړاندې کړئ.

په بشري ټولنو کې وګړي او ډلې په ټولنیزه توګه د شتمنۍ، مال، سیاسي قدرت او منزلت او ټولنیز درناوي څخه په مساوي ډول برخمن نه وي او نه دي.

ځینې ګروپونه د اقتصادي، سیاسي، قومي، مذهبي او نورو تړاونو له کبله د زیاتو امتیازونو څخه برخمن وي او ځینې نورې د ډېرو لومړنیو (ابتدایي) امتیازونو څخه هم بې برخې وي. د اساسي سرچینو (منابعو) د نابرابرېش له مخې ځینې وختونه د وګړو تر منځ طبیعي توپیروي او کله ټولنیز او اقتصادي غیر عادلانه جوړښت. د بېلګې په توګه: د اساسي یا بنسټیزو سرچینو نابرابرېش په دې خاطر وي چې کله کله ځینې وګړي د نورو په نسبت د زیات فکري او فزیکي (جسمي) ځواکمنۍ څخه برخمن وي. لکه دا چې دوه

کسه پر دوو ټوټو ورته ځمکو باندې کار کوي. خو له دوی نه یوکس د خپل ډبر زیار او کار له امله د بل کس په پرته خو برابره حاصل تر لاسه کوي. که څه هم په کوچنۍ ټولنه کې یو ډول نه یو ډول نابرابري شته خو که چېرې دغه نابرابري د ټولنیزو توپیرونو په خاطر وي، نو د اسلام سپېڅلي دین او انساني سلیم عقل هغه نه مني. د ټولنیزو توپیرونو ځینې ډبرې مسې بنې او آثار په لاندې ډول دي:

د ټولنیزو اټن کچه (اندازه)

ټولنیزه فاصله یا واټن د طبقو، نژادي او جنسیتي گروپونو ترمنځ په مختلفو ټولنو کې سره توپیر لري. په ځینو کې دغه درز زیات نه وي چې په پایله کې د دوی ترمنځ توپیر هم لږوي خو کله دغه درز زیات وي. له ټولنیز درز څخه زموږ موخه د شتمنۍ، قدرت او ټولنیز منزلت څخه د مختلفو گروپونو ترمنځ کېدل دي. په ځینو ټولنو کې یو کم شمېر خلک د شتمنۍ او قدرت تر ټولو زیاتې سرچینې په واک کې لري خو د خلکو سترې پرگنې د دغو سرچینو د ډبرې کمې برخې څخه برخمنې دي چې د دوی لومړنۍ اړتیاوې هم نشي پوره کولی. د امتیاز لرونکو گروپونو او عادي خلکو د ژوند کولو وضعیت او فرهنگ ته په پام لرنې سره وینو چې د دوی ترمنځ زیات توپیر موجود دی په دې صورت کې د خلکو ترمنځ ټولنیز درز زیات وي. لیکن که چېرې د خلکو ترمنځ توپیر زیات نه وي په دې صورت کې ټولنیز درز هم کم وي.

ټولنیز خوښت

ټولنیز خوښت په ټولنیزو مقامونو کې د افرادو ځای پرځای کېدونه ویل کېږي. د بېلگې په توګه: هغه څوک چې په یوه بزګر کورنۍ کې پیدا شوی وي، که چېرې وکړای شي چې د خپل شخصي کونښن او مناسبو زده کړو پواسطه دولتي لوړو پستونو ته ځان ورسوي، ویلي شو چې هغه ټولنه د ټولنیز خوښت څخه برخمنه ده. خو که چېرې ټولنه هغه چاته چې په

خوارو کورنيو کي پيدا کيږي لوړو پوړونو ته د رسيدو اجازه ور نه کړي، په دې ډول ټولنو کي ټولنيز خوزښت وجود نه لري د ټولنيز خوزښت کچه هم کيدای شي چې کمه او يا زياته وي.

هغه ټولني چې ټولنيز خوزښت پکي زيات وي، نابرابري پکي لږه او يا دا چې د هغې د لږېدو پرخوا دروږي. ځکه چې وگړو ته د دې اجازه ورکوي چې په ټولنيزو سلسله مراتبو کي ځانونه ځای په ځای کړي او خپلو ځانونو ته ارتقا ورکړي. ليکن هغه ترلې ټولني چې خپلو خلکو ته اجازه نه ورکوي چې په اداري سلسله مراتبو کي ځای په ځای شي، نابرابري پکي ډېره زياته وي. له دې کبله ټولنيز خوزښت د ټولنيزې نابرابرۍ له مهمو ذنبو څخه دی. نابرابري په زياتو وختونو کي په ټولنه کي ستر بدلونونه او يا انقلابونه رامنځته کوي ليکن زياتره د هغه چا ترمنځه چې د ځانگړو سرچينو څخه برخمن وي او هغه څوک چې له دغو سرچينو څخه لږ برخې وي، محدودې شخړې او جگړې رامنځته کوي. زموږ شاوخوا زياتره په زړه پورې او جالې پېښې لکه کارگري مظاهري، د ښځو لپاره د مساوي حقوقو غوښتنه، نژادي او قومي تضادونه، له نابرابريو څخه رامنځته کيږي. هغه ټولنيز خوزښتونه چې د تغييراتو غوښتونکي دي لکه: کارگري جنبشونه، د مربي توب د لغوه کولو خوزښتونه، د ښځو لپاره د رایې د حق ورکولو خوزښتونه او د مدني حقوقو خوزښت، ټول د نابرابرۍ په وړاندې د ځواب په پايله کي رامنځته شوي دي او پراختيايي موندلې ده. د دې خوزښتونو څخه را ولاړې شوي اکثره شخړې او تاوتریخوالي د تغيير او ټولنيز کنترول لاملونه شمېرل کيږي.

د اسلام مقدس دين له خوارلس سوه کاله را په دې خوا د يو ستر او له ښيگڼو ډک دين په توگه عمل کړی دی او ټولنيزې نااندرلې نې له رښې ورکې کړې دي. په اسلام کي د ټولني ټول غړي د مساوي او عادلانه حقونو نه برخمن دي. د بيلگي په توگه: د مربي

آزادول د دين له شعلايرو خڅه شمېرل کېږي چې د ځينو گناهونو له هغې جملې نه د قصدي روزی خوړلو کفارو گڼل شوي ده. همدارنگه په اسلام کې د عرب اوعجم ترمنځ هېڅ توپير نشته. حتاکوم کسان چې په سياسي بڼه يې د اسلامي دولت په پولو کې ژوند کاوه خو په خپله مسلمانان نه وه، د يو تبعه په توگه له ټولو حقونو نه برخمن وه.

د لوست تکرار

-
-
-
-

د پوښتنې

- ۱- نابرابري تعريف کړئ.
- ۲- آیا انسانان کولی شي داسې ټولنه جوړه کړي چې په هغې کې هېڅ ډول نابرابري وجود ونه لري.
- ۳- څه ډول کولی شو چې د نابرابرۍ کچه راټيټه کړو؟
- ۴- که چېرې په ټولنه کې نابرابري چټکه وده وکړي، پایله به یې څه وي؟
- ۵- اسلام له نابرابريو سره څرنگه مبارزه کوي؟

کورنۍ دنده

خپل شاخوا ته وگورئ چې کومې نابرابرۍ ستاسې په شاوخوا کې وجود لري، هغه فهرست کړئ.

طبقاتي نابرابري

فکر وکړئ او ځواب ووايئ

تیر درس ته په پاملرنې سره:

۱- په خپل چاپېریال کې څه ډول نابرابري پیژنئ؟

۲- ستاسې په نظر دغه نابرابری د مسئلو وړ دي که نه؟ خپل دلایل وړاندې کړئ.

د نابرابریو له ډولونو څخه یوه یې په ځانګړې توګه په او سنیو ټولنو کې له طبقاتي ټولنې څخه را پورته شوي نابرابري ده. که څه هم د ټولنیزې طبقې لپاره مختلف تعریفونه شته خو د دې سره سره ویلی شو چې طبقه عبارت ده له هغو ډلو څخه چې د مادي سرچینو او امکاناتو (شتمنۍ، قدرت او منزلت) څخه د ګټې په توپیر سره د ګټې پورته کولو په جریان کې تشکل مومي نو له همدې کبله د هغوی په فرهنگ او د ژوند په سبک او طریقه کې توپیر را منځته کېږي. له یو ډول سرچینو (شتمنۍ، قدرت او منزلت) څخه برخمن دي. یو له بله سره ټولنیزې اړیکې ټینګوي او له هغه چا سره چې له متناوتو سرچینو څخه برخمن دي لږ اړیکې ټینګوي. دغه اړیکې د راشه درشه، بهلمستیاوړ څخه نیولې تر واده، د وینې اړیکې او خېښې، ټول په برکې نیسي. په دې ترتیب سره د خلکو هر هغه ډله چې

د سرچېنو يوه ځانگړې برخه پخپل واک کې لري، د ژوندانه او فرهنگ داسې يو ځانگړې ډول او طريقه لري چې د هغه چا سره چې له دوی څخه پورته او يا له دوی څخه بنسټه ژوند لري، ډير توپير لري. له دې کبله هغه گروپ خلک چې د نسباً مساوي منابعو، فرهنگ او د ژوندانه له ورته سبک او طريقې څخه برخمن دي، يوه طبقه بلل کېږي او لکه څرنگه چې توضيح شوه، د طبقاتو موجوديت د يوې ټولنې د خلکو ترمنځ د يو ډول ټولنيزې نابرابرۍ په معنا دی. طبقې په اوسنيو ټولنو کې يو لړ ځانگړنې لري او د هغه اهميت له مخې چې لري بې، ځينې بې لږ څه توضيح کوو:

طبقاتي واک

دا مهال په پرمخ تللو ټولنو کې سره له دې چې طبقاتي فاصله موجوده ده، خو طبقاتي پرله (مرز) پوره ښکاره نه ده. په بله ژبه د ټولنې د مختلفو طبقو تر منځ کرښه په واضح ډول نده ايسل شوي او زيات شمېر خلک شته چې پوره معلوم نه دي چې پورته طبقې پورې اړه لري او که په بنسټه طبقې پورې. په داسې حال کې چې په عنعنوي ټولنو کې دغه پرله پوره څرگنده ده.

د شتمنۍ غوښتنه

که څه هم په اوسنيو مدرنو ټولنو کې لږترلږه ټول خلک د ضروري امکاناتو د يوې کمې اندازې څخه برخمن دي ليکن شتمنۍ ډيره په غير عادلانه توگه وېشل شوې ده. د بېلگې په توگه: د هغې مطالعې پر اساس چې په ۲۰۰۷ زېږدیز کال کې د امريکا په متحده ايالتونو کې تر سره شوي ده څرگندوي چې د هغه هېواد (۱۹۳۹) شتمني يوازې په سلو کې د يوه فيصد اشخاصو په لاس کې ده او نوره پاتې شتمني د هېواد د ټولو خلکو په لاس کې ده. لکه څرنگه چې پوهېږو، کله چې شتمنۍ په دې ډول په غير عادلانه توگه وېشل شوي وي، ټولنيز قدرت او منزلت چې د شتمنۍ سره ډيره نږدې اړيکه لري، به هم په دې ډول په غير عادلانه توگه وېشل شوی وي.

لکه څرنگه چې وليدل شوه، په طبقاتي ټولنو کې سره د دې چې د ټولنې غوڅ اکثریت خلکو

ته د ژوندانه د امکاناتو ټيټه اندازه تاثيريږي، خو شتمني، قدرت او منزلت په بشپړه توګه په غیر عادلانه ډول وېشل کېږي.

هر اړخيز زېښاک (استثمار)

د هغه ديلونو پر اساس چې د پرمخ تللو طبقاتي ټولنو د ځانګړتياوو په هکله مو وړاندې کړل، په دې ټولنو کې يو ډول آرام او نرم ليکن ډېر ژور او پراخ زېښاک موجود دی. يو محدود لږکی (اقلیت) چې د ټولنې ارزښتګه سرچينې او امکانات يې په لاس کې دي، د ټولنې ډېرکي (اکثریت) له اقتصادي، سياسي او فرهنگي لحاظه زېښي. د نابرابرۍ د همېشني نظام جوړول په څو لحاظه د مسلط ګروپ په ګټه دي. لومړی دا چې هغه امتيازونه چې دغه ګروپ د مخه درلودل، خوندي پاتې کېږي. په دې ترتيب سره حکومتي نظام او قانون لکه څومره چې دزور وړو او شتمنو تر زيات فشار او نفوذ لاندې وي په همغه اندازه به په ټولنه کې د نورو په وړاندې د دوی د امتيازونو د خونديتوب په لاره کې مرسته وکړي.

دويم، دغه مسلط ګروپ د ښوونې او روزنې د دندو او استوګنې لپاره ښه او مساعد ځای تر لاسه کوي.

درېم، غوره او وتلو کسانو ته دا امکان برابروي چې له هغو کسانو څخه چې په ټيټ مقام کې دي د کارګر اجير او مصرف کوونکي تر نامه لاندې کار واخلي او په دې ترتيب سره خپل ژوند هوساکړي او شتمني زياته کړي.

ځينې پوهان په دې آند دي چې د نابرابرۍ نظام د زور وړو ممتازو او لوړ مقام خوندي کوي. د دوی د رقابت نه وک نفوذ زياتوي او دا امکان ورته برابروي هغه کسان چې ښکته ژوند لري، وزېښي.

اسلام کله چې د لومړي ځل لپاره د سعودي عربستان په شبه جزيره کې راوځلید، په

طبقاتي نظام يې د بطلان كرنه راكش كړه. بادر او مربي ته يې په يوه ليكه كې ځاى وركړ، د ابو بكر، ابو عبده، مصعب بن عمير ^(رضي الله عنه) چې د ټولنې له شتمنو او باعرتو اعرابو څخه وه او همدارنگه د بلال، ياسر، سيمه، عمار او صهيب ^(رضي الله عنه) چې له نېستمنې او فقيري طبقې او مريانو له جملې څخه وه ترمنځه يې برابرې راوستله. اسلام له هغه پيل څخه د ښه والي او لوړوالي معيار تقوا، علم او اخلاقي فضيلتونه اعلان كړل چې په دې ډول د نا انډولۍ ټول مظاهر يې جاهليت او له انسانيت نه لرې و گڼل.

د لوست تکرار

-
-
-
-

پوښتنې

- ۱- طبقه تعريف كړئ؟
 - ۲- طبقاتي درز څه شی دی؟ توضیح یې کړئ.
 - ۳- زینبناک څه شی دی؟ کومه طبقه زینبناک کيږي؟ توضیح یې کړئ.
 - ۴- اسلام له ټولنيزې نابرابرې او طبقاتي نابرابرې سره څرنگه مبارزه کوي؟
 - ۵- د لویوالی او فضیلت معیار په اسلام کې څه شی ده؟
- کورنۍ دنده**
- يو څو موارد چې په ټولنه کې د نابرابرۍ لامل گرځي، فهرست کړي او په ټولگي کې يې ولولئ.

جنسي نابرابري

فکر وکړئ او ځواب ووائئ

تیر درس ته په پاملرنې سره:

لکه څرنگه چې پوهېږو، د بشري ټولنې یوه نیمایي نارینه او بله نیمایي یې ښځې دي. ستاسې په نظر:

۱- ښځې او نارینه په مساوي توګه له امتیازاتو څخه برخمن دي؟

۲- که چېرې د جنسیتي نابرابرۍ کوم ډول موجود وي، هغه توضیح کړئ.

جنسیت څه شی دی؟

جنسیت یعنې د ښځو د حقونو نه دفاع او ملاتړ او په ټولنیز، اقتصادي، او فرهنګي برخو کې نارینه او ښځې تر منځ په برابرۍ باور او د ښځو د تحقیر، توهین او پر هغوی د ظلم او ستم په وړاندې مبارزه ده. د جنسیتي مسايلو څخه موخه په اقتصادي، فرهنګي او ټولنیزه ساحه کې د ښځې او نارینه لپاره د هغوی د برابر و حقونو تر لاسه کولو او ورسپارلو څخه عبارت ده ترڅو جنسیتي نابرابري له منځه ولاړه شي. جنسیت د ټولنیزې نړۍ په هره سطحه کې ترسترگو کېږي. جنسیت د خپل ځان او نورو سره د اړیکو د ټینګولو په باره کې له فکر کولو څخه عبارت دی. د کار د ډول او کورنۍ ژوند په ټاکلو کې زیات تاثیر لري. جنسیت د ټولنیزو سلسله مراتبو ټاکونکې دی ځکه چې په زیاتره ټولنو کې د ټولنیزو سرچینو سهمه برخه پخپل واک کې لري. د جنسیت ټولنیزه معنا نارینه توب او ښځې توب ته د اشارې او ښودلو په معنا ده.

خدای تعالی (جل جلاله) انسان د نر او ښځې له دوه جنسونو څخه پیدا کړي دي. د خدای تعالی د حکمتونو د نمونو څخه یوه یې داده چې په ټولو ټولنو کې د نر او ښځې

شمېر کابو سره مساوي ده. بنځو او نارینه وو د تاریخ په اوږدو کې یو ډول د کار جنسیتي وېش درلوده بنځې په زیاته اندازه د کور په چارو او د خپلو اولادو نو په روزنه بوختي وې او نارینه د کور نه د باندې کارونو او د خوراک په برابرولو باندې بوخت وو. د کور کارونه که څه هم سخت او ستونزمن وو خو څرگند عاید یا ګټه ورته نې نه درلوده. په دې دلیل د بنځو تولیدمقام ورځ په ورځ را ټیټېده د دوی ځواکمني او وړتیا د نارینه وو په پرتله لږه په پام کې نیول کېدله او له همدې کبله وه چې په اکثره ټولنو کې مېم او با صلاحیته کارونه د نارینه وو په لاس کې وو. نن ورځ د نړۍ په ټولو فرهنگونو کې بنځې له نارینه وو سره متناسب مقام نه لري او معمولا بنځې هغه چارې سرته رسوي چې لږه ګټه او کم اعتبار لري.

ځینې خلک داسې فکر کوي چې په مېمو او لوړو پستونو کې د کارکولو څخه د بنځو نې برخې کولو دلیل دادی چې بنځې د فکري او جنسي پلوه لږه ځواکمني لري او همدغه کارونه کوم چې په عنعنوي او دودیز ډول بنځو ته سپارل شوي دي د هغوی لپاره مناسب کارونه دي واقعیت دادی چې له حیاتي پلوه بنځې او نارینه لږ توپیر سره لري او دغه توپیر د دې لامل نه ګرځي چې موږ بنځو ته د هېڅ ډول ترقی او پرمختګ وخت ور نه کړو او نې برخې نې کړو. د اسلام سپېڅلی دین هم بنځې د نارینه وو په څېر انسان بولي. اسلام د بنځې او نر تر منځ تفاوت په رسمیت پېژني لیکن د بنځې یا د نارینه په حق کې نې عدالتي په هېڅ وجه نه مني. د اسلام تاریخ د ژوند په مختلفو برخو کې د بنځو د برخې اخیستې شاهد دی. بنځو د پیامبر ﷺ په فتوحاتو او جګړو کې برخه اخیستې ده. په روایاتو کې راغلی دي چې حضرت فاطمه الزهرا او یو شمېر نورو مسلمانو بنځو د احد، حنین او په داسې نورو جګړو کې ګډون کړي دی. او همدارنګه په فرهنگي او علمي مسایلو کې نې ډېر ګډون درلود. د بنځو له منځه داسې کسان هم راڅرګند شوه چې په علمي مسایلو کې پوهان شول. د بېلګې په توګه: حضرت عایشه (رض) د احادیثو له سترو روایانو څخه شمېرل کېږي او پخپله د قمېي د مسایلو په باره کې ځانګړی لید او نظریات لري. دلته د جنسیتي

نابرابری په منفي پايو او عواقبو باندې بحث کوو. که څه هم جنسيتي نابرابري د افرادو او ټولنو لپاره زياتې منفي پايلې لري خو موږ يې دلته د ځينو مهمو په طرحه باندې بسنه کوو:

د ټولني وروسته پاتې والي

د يوه ملت پراختيا او ملي پرمختگ د بنځو له حضور او فعاله گډون نه پرته دا پروسه له مشکل سره مخامخ کېږي. څرنگه چې لېدل کېږي دافغانستان زياتره بنځي يې سواده دي او کله چې د ټولني نيمابي برخه د بنځو په خاطر د اقتصادي، فرهنگي او ټولنيزو مهمو کارونو د اجراکوولو څخه يې برخې شي، ټولنه د خپل انساني نيمابي ځواک د کار، فعاليت او نوښت څخه يې برخې کېږي او په پايله کې د ودې او پرمختگ څخه وروسته پاتې کېږي.

ټولنيز کرکېچ يا لانجه

پخوا به بنځي او نارينه دواړه د ټولنيز دود تابع وو او هر چا به هغه کار کاوه چې د ټولني عرف او فرهنگ به ورته ټاکلي وو خو نن سبا د ښوني او روزنې، اړيکو او رسنيو د پراختيا او پرمختگ له سببه وضعیت بلکل توپير پيدا کړی دی. اوس ټول پوهنيزي چې بنځي هم کولی شي چې د نارينه ورو په څېر لوړې زده کړې او د ډېرې گټې او عايد لرونکي دندې ولري او د خپل ظرفيت د لوړېد او لوړو ټولنيزو مقامونو ته د رسيدو په لاره کې د ښه عقلي ځواک او وړتيا نه برخمن دي. له دې کبله دوی نور نشي کولی چې دغه د توپير او تبعيض نه ډک وضعيت چې بنځو ته د دوی د ظرفيت د لوړتيا او گټو او کارونو د سرته رسولو مخه نيسي، ورضي او د هغه له منځه وړلو لپاره ټولې هلې ځلې پکار واچوي.

له دې کبله له هر څه نه دمخه بايد د بنځو پرمختيا ته چې د نسلونو بنسټ ايښودونکي او د پرمختگ جوړونکي دي ډيره پاملرنه وشي.

د لوست تکرار

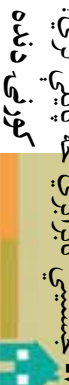

-
-
-
-

پوښتي

- ۱- نابرابري څه شی ده؟
- ۲- جنسیت څه شی ده؟
- ۳- آیا په نړۍ کې د ښځو او نارینه وو په شمېر کې توپیر موجود دی؟
- ۴- ولې ښځې د نارینه وو په پرتله د نړۍ په زیاتره سیمو کې د اساسي او ټولنیزو ګټو څخه بې برخې دي؟
- ۵- ښځې په اسلام کې کوم مقام لري؟
- ۶- د ښځې او نارینه تر منځ د نابرابرۍ او تبعیض لامل څه شی دی؟
- ۷- جنسیتي نابرابري څه پایلې لري؟ بیان یې کړئ.

کورنۍ دنده

د افغانستان د ښځو د ټولنیز وضعیت په باره کې یو څو کرښې ولیکئ.

د خلورم چپر کې لنډیز

- ټولنیزې نا برابری په عامه معنا د وگړو او د مقامونو تر منځ هغو تو پیرونو ته وایي چې په ټولنیز ډول پېژندل شوي او خلکو هغه اشغال کړی وي.
- هغه گرو پونه چې مادي منابعو ته ددوی د لاس رسۍ د توپیر له امله تشکل مومي ، طبقه وېل کېږي نو له همدې امله د دوی د ژوند په تگلارې ، طریقې او فرهنگ کې توپیر لیدل کېږي.
- د اسلام مقدس دین قوهي او نژادي توپیرونه د هیڅ ډول امتیاز منبع نه بولي بلکه د انسانانو لور تیا یواځې په تقوا کې بو لي.
- له جنسیتي مساېلو نه ښځو او نارینه ته دژوند په سیاسي ، ټولنیز او فرهنگي برخو کې د هغو د حقه حقو قو ورسپارل دي. تر څو جنسیتي نا برابري له منځه لاړه شي.
- کله چې د ټولنې نیمایي برخه د ښځو په خاطر د اقتصادي ، فرهنگي او ټولنیزو مهمو کارونو د اجرا کولو څخه بې برخې شي ، ټولنه د خپل انساني نیمايي ځواک د کار ، فعالیت او نوښت څخه بې برخې کېږي او په پایله کې د ودې او پرمختګ څخه وروسته پاتې کېږي. له دې کبله له هر څه نه د مخه باید د ښځو پر مختیا نه چې د نسلونو بنسټ اېښودونکي او د پرمختګ جوړونکي دي ډیره پاملرنه وشي.

پنجم خپرکی

زموږ ټولنيزې ستونزې

په دې خپرکي کې لاندې لوستونه لولو:

- ټي سوادې،
- غربي او بیکاري،
- د اوسیدلوځای (کور)،
- روغتیا،
- مخدره توکي یا مواد،
- نا امنی او ترهگری،
- نا چاودل شوي مواد،

د څپرکي موخې

هيله کيږي چې زده کوونکي ددې څپرکي له لوستلو وروسته:

• د سواد گټي و پيژني او په ټولنه کې د بې سوادۍ د له منځه وړلو سره علاقه پيدا کړي،

• د غريبۍ او بېکارۍ منفي باندې و پيژني او زيار او کوشش ته وهڅيږي،

• د بې کورۍ له ستونزې سره آشنا شي او له هغې څخه د وټولو لار وپيژني،

• له هغو ستونزو سره چې له مخدره توکو، نا چاودلو موادو، نا امنيو اود روغتيايي

خدمتونو له کموالي څخه را منځته کيږي آشنا شي او له هغو سره د مقابلي کولو په

لارو چارو وپوهيږي.

زموږ ټولنيز مشكلات: بې سوادې

فکر وکړئ او ځواب ووايئ

په نوي نړۍ کې ژوند ښوونې او روزنې ته اړتيا لري. څرنگه چې قرآن کریم فرمايي:

(اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ)

- هغه چا چې ښوونه نه ده کړې بېسواده بلل کېږي دې واقعیت ته په پاملرنه:
- ۱- که څوک سواد ونه لري د کومو ستونزو سره مخ کېږي؟
 - ۲- هغه ټولنه چې زیات وگړي یې یې سواده دي، له کومو مشکلاتو سره مخ کېږي؟
- انسانانو له ډیر پخوا نه د ځمکې په سر ژوند وکړ خو په لوستلو او لیکلو نه پوهیدل. په هغه وخت کې د انسانانو ژوند ډیر ساده او ابتدایي و. په هغه وخت کې د تیرو نسلونو تجربې په عملي او شفاهي ډول له یوه نسل نه بل نسل ته لېږدول کېدې. د نوي ټولنې غړو د خپل د ضرورت وړفتون او مهارتونو ته د ژوند د ورځنیو چارو په ترڅ کې زده کړې. په هغه وخت کې د زده کړې هېڅ ډول ځانگړې پروگرام وجود نه درلود. بې سوادې تل د هېوادونو د ودې او پرمختیا د مخنیوي لامل گرځي. له دې کبله ویلی شو چې بې سوادې یو تڼاه کوونکې مرض او د بشر د لومړۍ درجه دشمن

په توگه د بشري ټولنې په ځانگړې توگه د درېيمې نړۍ او وروسته پاتې هېوادو ډير مخکښک، ودې اوپراختيا په لاره کې لوی خنډ شمېرل کېږي چې دهغه بشپړله منځه وېل ساده کار نه دی بلکه دا يو پېچلی جريان دی چې ملي او نړيوالې مرستې ته اړتيا لري. څرنگه چې ليدل کېږي دپيسوادۍ دله منځه وړلو لپاره په نړيواله کچه د هېوادونو او نړيوالو سازمانونو له خوا اقدامات شوي دي.

نن ورځ په ټوله نړۍ کې خلک باسواد ده دي آند تردې چې پرانده او کانه هم باسواده دي. له بده مرغه چې زموږ په گران هېواد کې له لسو ميلونو نه زيات خلک يې سواده دي او همداسو پنځه ميلونه کوچنيان د ښوونځي له ټلونه يې برخې دي. هغه ستونزې چې له دې برخې څخه زموږ هېواد ورسره مخامخ دی، ډيرې زياتې دي چې ډير مهم يې عبارت دي له:

نېستي، نابوهي، اقتصادي او ټولنيز وروسته پاتې والی، روږديدل جرم او جنايت ته مخه کول. کوم هېواد چې د سواد له نعمت څخه يې برخې وي، تل ځواکمنو هېوادو ته اړ وي. نو ځکه نيستمونو هېوادونه دا لازمه ده تر څو علم او سواد ته پاملرنه وکړي او د ښوونځيو پراختيا ته توجه ولري. ځکه چې ښوونځي د نېستۍ او وروسته پاتې والي نه د مخنيوي اصلي خوځښت گڼل کېږي. اوس مهال په نړۍ کې د علم او تکنالوژي په پرمختگ سره او د نړۍ د هېوادونو د زراعتي کيدو او صنعتي کيدو په پايله کې دا هېوادونه په کروندواو د سپکو او درندو صنايعو په فابريکو کې انساني ځواک، باسواده او ماهر وکارگرانو ته اړتيا لري. له دې امله هېوادونه هاند او هڅه کوي ترڅو د ټولنې وگړي يې باسواده شي ځکه يې سواده وگړی نه شي کولای په ښه توگه په کروندو او فابريکو کې د زراعت او صنعت د پراختيا او پرمختگ لپاره گټور کار وکړی.

سواد د هر ډول زده کړې لپاره بنسټيزه وسيله ده. سواد په فرهنگي، سياسي، اقتصادي او ټولنيزو فعاليتونو کې د گډون يو ضروري عنصر بلل کېږي. دا جوته ده چې يو يې سواد وگړي نه شي

کولای خپلې ټولنیزې ستونزې په ښه توګه حل کړي او د خپل ځان او کورنۍ لپاره د ښو خدمتونو لامل شي. کوم وګړې چې د پوره سواد درلودونکي دي، خپله ټولنه او د ژوند ماحول درک کوي خپل او د ټولنې د ستونزو د حل لارې پیل کوي.

په داسې حال کې چې سواد د لوستلو او لیکلو وړتیا بولي خو واقعیت دا دی چې سواد د لوستلو، لیکلو او په لیکل شویو متنونو پوهیدل دی. او د پوهیدو او درک معنا دا ده چې وګړي باید ښه ژبنۍ وړتیا او په پوره اندازه عمومي پوهه ولري. دا وړتیا یوازې د ښوونځي له لوستلو څخه لاس ته راځي.

ښې او غړېې د بسواډې د پایلو په لومړي سر کې ځای لري. په معاصرو ټولنو کې کارونه او شغلونه سواد او مسلکي وړتیاو ته اړتیا لري. له دې امله، که څوک سواد ونه لري نشي کولی چې مناسب کار او ښه عاید ولري. کله چې د یوې ټولنې زیاتره غړي بسواده اړکې سواده وي، د دې خلکو له نیستۍ نه سر بیره، ټوله ټولنه په نیستۍ اخته کېږي، څرنگه چې د دولت د عوایدو مهمه برخه زکات، عشر، مالیات، په شخصي کانونو کې، خمس، وقف او واجبي او فقلي صدقات جوړوي. کله چې خلک غړېې او ښېستن وي، دولت به هم د بیت المال دعوایدو او د مالیاتو له کمښت سره مخامخ شي او په پایله کې د ټولنې عام امکانات او اړتیاوې لکه: لاره، روغتون، ښوونځي، د کونډو، یتیمانو، کڼو، پڼدو، معیوینو، علماو نفقه او د هغو کسانو چې د خلکو په خدمت کې بوخت دي لکه: د دولت د مامورینو، قضاتو، ښوونکو او ډاکټرانو مصارف چې اسلامي شریعت په بیت المال کې مقرر کړي دي له کمښت سره مخامخ شي. همدارنګه په داسې هېواد کې فابریکې او تولیدات نه شي کولی وده وکړي. په پایله کې به هېواد په سخته نیستی او غړېۍ اخته شي.

روږډ پیل: بسواده ټولنه زیاتره د نیستۍ او جهل له امله په مخدره موادو دروږډیدو د

بلا په لومه کې بنګليږي. بې سوادې او جهل له نېستۍ او په پای کې له روږديدو سره ډيرې نږدې اړيکې لري، له دې کبله د بنوونې او روزنې په برخه کې پانگونه او د بنوونې اوروزنې کيفيت ته پاملرنه به ډيره گټوره پایله ولري. د يادونې وړ ده چې د بې سوادې زيان رسوونکې پايلې ډيرې زياتې او پراخې دي، په هغو برخو چې موږ پرې بحث وکړ، يوازې د دې ستونزو خو نمونې بې وې.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-
-

پوښتنې

- ۱- بې سوادې څه شی ده؟
- ۲- سواد تعريف کړئ، زموږ په هېواد کې څو فيصده بنځې او نارينه په لو ستلو او ليکلو نه پوهېږي؟
- ۳- د بې سوادۍ له امله په هېواد کې کومې ستونزې رامنځته کېږي؟
- ۴- بې سوادې او روږديدل څه اړيکې سره لري؟

کورنۍ دنده

موږ بې سواده سړی له يوه با سواده سړي سره مقايسه کړئ او په دې باره کې په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ او په ټولگي کې بې ولولئ.

زموږ ټولنيزې ستونځې: نېستي او غربي

فکر وکړئ او ځواب ووايئ

لاندې پوښتنې په غور ولولئ او ځواب ورته ورايئ.

۱- ولې انسان غربيږي؟

۲- د انسان په ژوندانه کې غربي څه اغيزه لري؟

۳- څنگه کولی شو له غربي او نېستي نه مخنيوی وکړو؟

انسان خوراک، کالبر او د اوسېدلو ځای یا کور او نور ورسایلو ته اړتیا لري. لوی خدای (جل جلاله) د انسانانو لپاره ټول د اړتیا وړ شیان

د ځمکې په سر او طبیعت کې پیدا کړي دي او انسان ته یې د فکر او د کار کولو توان ورکړی دی چې ترڅو هغه راوباسي او د خپلې اړتیا سره سم له هغو نه گټه واخلي. که چیرته شرایط داسې برابر شي چې انسان وکولی شي له خپلې پوهې او استعداد نه کار واخلي او طبیعي سرچینې د خپلو اړتیاوو د پوره کولو په موخه راوباسي او ترې گټه واخلي، د غربي او نېستي سره به مخامخ نه شي او که چیرته انسان کهالې او تنبلي وکړي او یا طبیعي او ټولنیز خنډونه یې مخې ته راشي او و نه کړای شي چې د لوی خدای (جل جلاله) له دغه نعمتونو څخه گټه واخلي نو له غربي او فقر سره به مخامخ شي.

نېستي څه شی ده؟

نېستي یا غربي د هغو شیانو نه درلودل دي چې انسان هغو ته اړتیا لري. غربي هغه لوی مصیبت دی چې د تاریخ په اوږدو کې یې بشر ځورولی او ځوروی یې. څرنگه چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: نږدې ده چې غربي په کفر واوړي. له دې کبله دې پوښتنې ته چې (ولې انسان نېستن کېږي؟) ځواب ورکول ډیر مهم دی.

څرنگه چې د دې پوښتنې د ځواب د پیدا کولو نه وروسته به په دې پوه شو چې موږ ولې غریب یاستو چې لاملونه یې ډیر زیات دي خوڅیړنه یې په دې ځای کې ممکنه نده، مګر به عام ډول کولی شو هغه په دریو عمومي برخو ووېشو.

فردی لاملونه

فردی لاملونه چې بیلابیل دولونه لري، هغو لاملونو ته ویل کیږي چې رېښه یې پخپله په فرد کې ده د مثال په توګه: د فقر او غریبي ډیر مهم فردی لاملونه عبارت دي له:

۱- تنبلي کول او له کار او هڅې نه ډډه کول.

۲- بې سوادۍ او ناپوهي چې د انسان په ژوند کې د کمزورۍ سبب ګرځي.

۳- د مهمو او ګټورو کارونو د سرته رسولو د مهارتونو نه درلودل.

۴- د بدن د غړو معلولیت چې د کارکولو مانع ګرځي. په هغه صورت کې چې انسان په پورتنیو څو لاملونو اخته وي پخپل فردی ژوندانه کې له ستونزو سره مخامخ کیږي او غریب او نېستمن کیږي.

طبیعی لاملونه

خدای (جل جلاله) زموږ د اړتیاوړ مواد په طبیعت کې پیدا کړي دي، د امواد په طبیعت کې یو ډول نه وی وېشل شوی. د مثال په توګه:

۱- ځینې ځمکې ډیرې حاصل خیزې او ځینې نورې یې لږ حاصل کوی.

۲- ځینې سیمې معدنونه او دلوړ قیمت منابع لري لکه سره زر، اوسپنه، نفت او ګاز، خوځښتي سیمې له دې ډول معدنونو څخه بې برخې دي، سربیره پردې، ځینې طبیعي حوادث لکه: سیلا، وچکالي، او طوفانونه هم د خلکو د ثروت او مالونو د له منځه تللو سبب ګرځي. یاد شویو توپیرونو ته په پاملرنه، هغه څوک چې په حاصل خیزو سیمو کې ژوند کوي کولی شي په لږ زحمت ډیر حاصل لاس ته راوړي. خو هغه خلک چې په کم حاصله سیمو کې ژوند کوي باید ډیر زحمت وباسي خو لږ حاصل لاس ته راوړي. همدارنګه هغه هېوادونه چې د سرورزو، اوسپنې، نفت او ګازو معدنونه لري کولی شي د هغو د خرڅلاو په بدل کې ښوونې او روزنې ته اړتیا ورکړي او په عمومي امکاناتو کې زیاتوالي راولي او خپلو صنایعو او خپلې کرنې ته وده او پراختیا ورکړي. په داسې حال کې چې نور هېوادونه د دې ډول امکاناتو څخه بې برخې دي. نو ویلی شو چې حاصل خیزې ځمکې، مناسبه آب و هوا او قیمتي معدنونه د ثروت دلرو سبب اوڼه درلودل یې د غریبۍ او نېستۍ سبب ګرځي.

ټولنیز لاملونه

دیا د شویو لاملونو ترڅنګ، ټولنیز لاملونه هم په طبیعي سرچینو دانسان د لاس رسی او یا هغو ته د لاس په نه رسېدو اغېزه لري. طبیعي شتمنۍ او امکانات په هره ټولنه کې د اقتصادي

سیستم په واسطه ویشل کیږي. که دا سیستم عادلانه او د تعصب او تبعیض څخه خالي وي، وگړي د خپل استحقاق له مخې له امکاناتو او صنایعو څخه ګټه اوجتوي او که چیرې اقتصادي او ټولنیز نظام عادلانه نه وي نو یوازې کم خلک به له دې نعمتونو نه برخمن او نور خلک به له هغو څخه بې برخې وي. هغه ټولنه هوسا او شتمنه کیدلای شي چې هر وگړی یې د خپل لیاقت او وړتیا په اساس د ټولنې د امکاناتو او منابعو څخه ګټه ترلاسه کړي.

په ټولنه کې د نیستي، او فقر لوی لامل د سیاسي، ټولنیز او امنیتي ثبات نشتوالی دی کومه ټولنه کې چې له سیاسي ثبات او آرامۍ نه بې برخې وي خلک له زیاتو امنیتي ستونزو سره مخامخ کېږي او ټول غښتلي استعدادونه په کرکچونو کې په مصرف رسېږي او ټول پروګرامونه د خپل سیاسي بنسټونو د ځواکمنۍ او د مخالفینو د له منځه وړلو په لاره کې محدود پاتې کېږي او په پایله کې ټولنه په نیستي اخته کېږي همدارنګه که چې په ټولنه کې ټولنیز ثبات موجود نه وي خلک تل له یوه بنار څخه بل بنار ته تېښته او کبله کوي چې دا حالت له دوری نه په معیشتي چارو کې د نوبت ځواک او توان اخلي او که چېرته له ټولنې نه امنیت خپل ټول پورې هېڅکله به د اقتصادي رېښو د قوت او ودې خیال په ذهنونو کې غوټۍ ونه کړي.

زمونږ ګران هېواد افغانستان چې د ځلانده تاریخ او د با ارزښته او قیمتي سرچینو درلودونکې دی، خو په خواشینۍ سره اوس د ډیرو نیستمو او غریبو هېوادو په ډله کې راځي. د هېواد د غریبۍ لاملونه په دې تاریخي مرحله کې عبارت دی له:

۱- **د اوږدې مودې جنګونه:** زموږ خلک درې لسیزې د دین او خپل هېواد د آزادۍ لپاره او وروسته بیا په داخلي جنګونو اخته شول په دې موده کې نه یوازې د هېواد د ودې او پراختیا له لپاره کارونه شو بلکه د ملت موجوده سرمایه هم له منځه لاړه. د هېواد بنسټیز اقتصاد، لکه کارخانې او اقتصادي تاسیسات د صنعت، کرنې او نورو ټولو برخو کې په عمومي ډول له منځه ولاړل.

۲- **د بحران په دې کلونو کې د اداري، فرهنگي، ټولنیز نظم او انضباط له منځه تلل:** چې د دې نظم او انضباط له منځه تلل د خلکو په کړو وړو کې د ګډوډۍ اود با ثباتو اقتصادي فعالیتونو د مخنیوي لامل وگرځېدل.

۳- **بې سوادې او ناپوهي:** د جنګ د کلونو په اوږدو کې په هېواد کې زیاتره ښوونځي

تړلي وو او دا کار د دې سبب شو چې زموږ یونسل تقریباً په عمومي ډول ېې سواده او ټاکم سواده پاتې شي. په دې مشکل باندې بریالي کیدل یو ملي عزم ته اړتیا لري چې په سرکې د افغانستان د اسلامي جمهوریت دولت چې د ملت له ځواک اواراډونه استازیتوب کوي، ریښتیني طرحې جوړې کړي او د خلکو په مرسته ېې پلي کړي. ترڅو دغه ملت چې د یوه آزاد او پتمن ژوند مستحق دی، له غریبې او نېستۍ چې د درۍ د خواری او ذلت سبب گرځي خلاصون پیدا کړي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتي

- ۱- د غریبۍ فردي لاملونه شرحه کړئ؟
- ۲- د غریبۍ د ټولنیز لاملونو نوم واخلئ.
- ۳- د غریبۍ او فقر طبعي لاملونه کوم دي؟
- ۴- ولې زموږ گران هېواد له غریبۍ سره لاس په گریوان دی؟
- ۵- څنگه کولی شو د خپل هېواد څخه د غریبۍ لمن ټوله کړو؟

کورنۍ دنده

- که و غواړئ د خپلې کورنۍ اقتصادي سطحه لوړه کړئ:
- ۱- آیا نور منابع په واک لرئ چې وکړئ شي له هغو څخه ګټه واخلئ؟
 - ۲- آیا د خپلې کورنۍ ځینو غړو ته د یوه بل کار وړاندیز کوئ؟
 - ۳- آیا د کورنۍ ځینې غړي د نویو مهارتونو زده کړې ته اړتیا لري؟
- د پورته پوښتنو په هکله له خپلو لویانو سره وغږیږئ او ځوابونه ېې په خپلو کتابچوکې ولیکئ او ټولګي ته ېې واورئ.

(زموږ ټولنيزې ستونزې: استوگنځي)

پر تله يې کړي

موږ ټول کورونو ته اړتيا لرو ځينې خلک په کورونو او ځينې نور يې په خيمو او کږدېو کې ژوند کوي. ستاسې له نظره.

۱- ولې انسان کور ته اړتيا لري؟

۲- که موږ د اوسيدلو ځای ونه لرو څه کېږي؟

۳- څه بايد وکړو چې ټول مناسب استوگنځي ولرو؟

په ډيرو پخوا زمانو کې انسانانو د خپلو ځانو لپاره د اوسيدلو ځايونه ټاکل او له گرمۍ او پخني څخه د ساتلو لپاره يې کورونه جوړول. د بشر د پوهې او نکانالوژۍ له پرمختګ سره سم، کور جوړونې هم بدلون وموند. د انسان ساتنې د ضروري اړتياوو د پوره کيدو سربيره، د ښکلا پيژندنې برخې ته هم پام واړول شو. همدارنگه په بيلا بيلو ټولنو کې د دوی د فرهنگ او د ديني ارزښتونو سره سم په مختلفو سبکو نو کورونه جوړ شول.

د ډيرو پرمختګونو سره سره چې بشر په بيلو بيلو برخو کې لاسته راوړل، کورونه هم په ډير ښکلي او مجلل، او د ژوندانه د هوساينې په ټولو وسايلو مجهز جوړ شول. د استوګنځايونو د کمښت له منځه وړل د بشر له ډيرو مهمو اړتياوو څخه شمېرل کېږي. حتی د نړۍ په ډيرو پرمختللو هېوادونو کې، ډيري کورنۍ مناسب شخصي کورونه نه لري او مجبور دي چې په هره مياشت کې د پام وړ پيسې د کورو دکړاينې او اجارې په نوم ورکړي. زموږ هېواد په

بېلابېلو دلايلو د هغو هېوادونو له ډلې څخه دی چې د مناسبو کورونو کمښت د هغوی له جدي ستونزو نه شمېرل کېږي. په ښارونو کې د کورونو د کمښت ځینی سهم د لیلونه عبارت دي له:

۱- کېوالې يا مهاجرت

د جهاد او د جنگ د کالو په اوږدو کې ډیر زیات خلک له کلیو او ښارونو څخه لرې او نږدې هېوادونه کېه شول. له ۱۳۸۱ کال څخه وروسته نسبتاً د امن فضا زموږ په هېواد کې رامنځته شوه. زموږ یو زیات شمېر مهاجر هېوادوال وطن ته راستانه شول او په کلیو او ښارونو کې یې استوگنه غوره کړه، خو له هغونه زیات شمېر یې د هېواد پایتخت او یا په نورو لویو ښارونو کې استوگن شول. په ځانګړي ډول د کابل په ښار کې د هغه د ظرفیت نه شو برابرې لور خلک ژوند کوي.

۲- د استوګنځي د ستونزو د حل لاره

په لومړۍ سر کې دولت کولی شي. د موجوده ماسټر پلان په تطبیقولو او د ښار جوړونې د هغو نقشو او پلانونو له مخې چې په لاس کې یې لري اقدام وکړی. ځمکې مستحقو خلکو ته وويشي تر څو خلک مجبوره شي چې یې تقشي او پخپل سر کورونه جوړ کړي. درېم دا چې عمومي امکانات خلکو ته برابر کړي د مثال په توګه: کله چې ځمکه د جوړولو لپاره خلکو ته ورکړل شوه او کورونه یې جوړ کړل نو دولت باید د هغو سرکونه او کوڅې په پاڅه ډول جوړ کړي. د صحي اونیو ځلونه کورونو ته و غزوي. د نډلوانی سیستم یې فعال او د فضله موادو د دفعې سیستم یې جوړ شي.

څرګه چې په تیرو لسيزو کې په هېواد کې جګړې دوام درلود او ډیرې و دانی یې ویجاړې کړې، د خلکو کورونه او ښارونه ویجاړ شول او خلک یې کوره شول. پدې ورستیو کلونو کې د دولت د پاملرنې، هڅو، پلانونو او طرحو درلودلو سره سره بیا هم د هغو ستونزو له امله چې موجودې وې تر اوسه هم دا خورا مهم ټولنیز مشکل نډی حل شوی.

په هر صورت د استوګنځي ستونزه د خلکو یوه جدي ستونزه ده. دا هیله موجوده ده چې د

هغو پالانونو او طريقو په تطبيق سره چې دولت يې په لاس کې لري، او دخلکو په مرسته دا ستونزه حل شي.

۳- د تعميراتي موادو قيمتي

تعميراتي مواد له گاونډيو ملکو څخه زموږ هېواد ته رالېږدول کېږي، څرنگه چې په وروستيو کلونوکې زموږ داخلي توليداتو ته په زياته پيمانه زيان رسېدلی دی او تر اوسه لازمي بېاجوړونې نه دي شوې، تعميراتي وارداتي مواد د نا امنۍ، د مواصلاتي لارو د خرابوالي په نسبت ډير گران دي. دا په داسې حال کې چې زموږ خلک د اقتصادي ستونزو له امله د دې موادو د لوړې نېټې له امله د اخيستلو توان نه لري. سربېره پر دې په ښارونو او کليوالي سيمو کې هم زيات خلک کورونه نه لري. هغه څوک چې ځمکه نه لري په طبعي ډول له کور څخه هم بې برخې دي. کليوالي کورونه هم له صحي امکاناتو نه پرځم نه دي او بيازې د گرمۍ اوسېرو مخنيوی کوي. نو ځکه د کور مشکل بيازې په ښار کې نه بلکه په کليوالي سيمو کې هم دا ستونزه وجود لري.

اوس بايد څه وکړو؟

د دې مشکل دحل اوتولو هېواد والو ته د استوگنځي دثامن په موخه، هم دولت او هم خلک بايد هلې ځلې وکړي. هغه کارونه چې دولت يې بايد سرته ورسوي عبارت دي له:

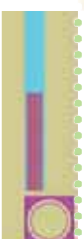
۱- د هېواد ټولولښارونه د ماسټر پلان جوړول: دولت دي د ښارونو نقشې جوړې کړي ترڅو خلک وکړي شي چې په مناسب قيمت ځمکه واخلي او د کورونو جوړولو ته بهې وړهي.

۲- د عمومي خدمتونو وړاندې کول: دولت دټولو ښارونوپه ځانگړي ډول د استوگنې د کورو لپاره عمومي خدمتونه لکه: اوبه، دفضله موادو د دفعې سيستم، برېښنا، تېلفون، سړک او پخه شوې کوڅه جوړه کړي.

۳- د استوگنې د بلاکو جوړول: يو ډير مهم کار چې د دولت په مخکې پروت دی هغه دادی

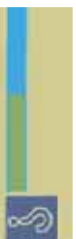
جي دولت ارزانه کورونه خو په ټولو وسايلو مجبزه کورونه جوړکړي او خلکو ته يې ورکړي. د ارزانه کورونو د جوړولو ډيره ښه لاره د استوگنې د بلاکوټو جوړول دي. بلاکوټه که په ښه طرحه او نقشه جوړشي، ډير واخلکو ته به په لږه فضا کې هوسا ژوند ورپه برخه شي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتي

- ۱- زمونږ په هېواد کې دکورونو دکمښت مهم لاملونه وښايست؟
- ۲- ولې زمونږ هېواد والو مساجرت وکړ؟
- ۳- د دې لپاره چې خلک په خپل سر کورونه جوړ نه کړي، دولت بايد کوم کارونه سرته ورسوي؟
- ۴- دولت او د کور جوړونې کمپنۍ د هېوادوالو د کورونو د کمښت په خاطر کوم کارونه بايد سرته ورسوي چې زمونږ خلک د کورونو (پارتما نونو) خاوندان شي.
- ۵- د کورونو د کمښت په هکله سناسي پروانديزڅه دی، ولې لیکئ.

کورنۍ دنده

د مور او پلار په مشوره او مرستې سره د استوگنځي په اړه ټولنيزې ستونزې په څو کرښو کې وليکئ.

زمونږ ټولنيزې ستونزې: روغتيا

پر تله يې کړئ

سلاستي د لوی خدای (جل جلاله) ډیر لوی نعمت دی لاندې پوښتني په غورولوئ او د هغو په باره کې سره وڅیړئ.

۱- ولې روغتیا او سلاستي موږ ته ارزښت لري؟

۲- که روغتیا مو له لاسه ورکړه له کومو

ستونزو سره به مخ شو؟

۳ بایدڅه وکړو چې جوړښتي شو او

ناروغ نه شو؟

ناروغي د بشر د ډیرو لویو دښمنانو

څخه دی. اوتاسې د عمر په اوږدو کې

په عادي او سختو ناروغيو اخته شوي

یاست او په پای کې زیاتره د ناروغيو

له امله خپل ژوند له لاسه ورکوي.

سربريره په دې کله هم ساري ناروغي په انسانانو حمله کوي او ډیر زیات شمېر خلک له منځه وړي. په پخوا زمانو کې انسانان په ډیر ناوړه او خطرناکو ساري ناروغيو اخته کېدل او په زیات شمېر خلک یې له منځه وړل او کله هم د وبا او طاعون په واسطه ډیر خلک له منځه تللي دي.

هغه زیانونه چې انسان ته له ناروغيو څخه پېدا کېږي عبارت دي له:

۱- درد او رږ،

۲- د انسان د ګټور فعالیت مخنیوی،

۳- هغه پیسې چې انسان یې د تداوی لپاره لګوي.

۴- د انسان مړینه.

۵- د نفوسو کمښت: لکه څرنگه چې له دې مخکې ورته اشاره وشوه، په هغه صورت کې چې ناروغي ساري وي او انسان ونه شي کړای چې له هغه نه مخنیوی وکړي، ناروغي کولی شي د یوې سیمې په انساني نفوس کې کمښت راولي او یا یې بېخي له منځه یوسي.

سره د دې چې ناروغي په بشپړ ډول له منځه نه ځي خو په نننۍ نړۍ کې ډیری ناروغي د مخنیوی او درملنې وړ دي، څرنگه چې رسول ﷺ فرمایي دي: (خدای^ع) ناروغي نده پیدا کړي خو هغه ته یې درمل هم پیدا کړی.) نو له درملو نه استفاده وکړئ. هغه ناروغي چې هره ورځ یې په زرگونو وگړي په لنډه موده کې له منځه وړل په آسانی سره د درملنې وړ دي نوځکه نن ورځ موږ ته دامسله سیمه ده چې لومړی باید د خپل ژوند شرایط داسې جوړ کړو چې په ناروغيو اخته نه شو. دوهم دا چې کله ناروغه کیږو، باید وکولی شو خپل ځان تداوي کړو چې د علاج وړ ناروغيو له امله له منځه لاړ نه شو.

خوار خواکي (سوټغندي)

د انسان دروغتیا لومړنی شرط دادی چې ښه خوراک او کامله غذا ولري. په هغه صورت کې چې انسان په بشپړه توگه تغذیه نه شي، بدن یې په طبیعي ډول وده نه کوي او په پایله کې دنا روغیو په وړاندې خپل مقاومت له لاسه ورکوي او بدن یې په خوار خواکۍ اخته کیږي.

د غیر صحي خوړو څخه استفاده کول

د انسان خواړه باید صحي وي. که انسان له غیر صحي خوړو څخه استفاده وکړي، له بېلابېلو ناروغيو سره مخامخ کیږي. زموږ په هیواد کې د ساتلو د وسایلو د کموالي له امله خواړه مخکې تردې چې خلکو ته ورسېږي، فاسد او خرابېږي. خراب او فاسد خوراکي شیان د خلکو د راز راز ناروغيو سبب گرځي. سربېره پردې دا خواړه د روغتیا وزارت لخوا په کمه اندازه ترڅارنې لاندې نیول کیږي. رستورانونه او هوټلونه روغتيايي اصولو ته سمه پاملرنه نه کوي.

چاپیریال او ککړه هوا

پاک چاپیریال او پاکه هوا د ژوندانه بیدل مهم شرط دی. په ښارونو کې د ډیر شمېر هغو تقلیه وسایطو فعالیت چې دود تولیدوي. له بې کیفیته تیلو نه استفاده کول او په لسگونو نور عوامل د هوا د ککړیدو لامل ګرځي چې د لویانو، ځوانانو او د کوچنیانو په روغتیا او سلامتی ناوړه اغیزه کوي او هېواد وال په ډول ډول ناروغیو اخته کوي. څرګه چې ټولنه د ښارونو په پرمختیا او کورنۍ د کوچنیانو په وده کې رول لري، همدارنګه د ژوند چاپیریال هم د کوچنیانو په وده کې رول لري. په افغانستان کې د سړینې جګه تر پنځه کلنۍ پورې په کوچنیانو کې لیدل شوې ده. زیاتره ډاکوچنیان د ساري ناروغیو او همدارنګه د سانګې د کوچنیانو له امله او د خوار ځواکۍ ملاریا او شري له امله له منځه ځي. نس ناستی د هغو ناروغیو له امله او د خوار ځواکۍ ملاریا او شري له امله له منځه ځي. نس ناستی د هغو ککړو اوبو له استعمال او څښلو نه منځ ته راځي چې د ژوند په چاپیریال کې وجود لري او تنفسي ناروغتیا دها له ککړتیا نه منځ ته راځي چې د کوچنیانو د مړینې لامل ګرځي. د ملاریا د خپريدو لامل ولاړې او ورستي اوبه دي چې د ملاریا دغماشې په واسطه انسان ته انتقالېږي. لنډه دا چې د ټولو ساري ناروغیو منبع د ژوندکړ چاپیریال دی.

نو لازمه ده چې دولت او خلک د ژوند د پاک اوروغ چاپیریال په ساتنه کې پاملرنه وکړي او د چاپیریال د روغتیا او د هوا د ککړتیا مسألې ته د خپلو چارو د سرته رسولو په لومړي سر کې ځای ورکړي.

د روغتیايي او درملني د امکاناتو کموالی

د هغو ستونزو سره سره چې د روغتیا په برخه کې بې لړۍ معیاري کلینیکونه او روغتونونه هم په افغانستان کې ډیر لږ لږ ګه ټول امکانات موجود وي، نو متخصص ډاکتران کم لږو. له همدې کبله ده چې په کال کې په زرگونو خلک د درملنې لپاره بهرنیو هیوادونو ته ځي.

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د اساسي قانون د ۵۲ مادې مطابق دولت مکلف دی د قانون د احکامو سره سم ټولو اتباعو ته د ناروغیو د درملنې وسایل او روغتیايي آسانیاوې په وړیا توګه برابرې کړي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتي

- ۱- د ځینو ساري ناروغیو نه نوم واخلي.
- ۲- له نا روغۍ کوم زیانونه سړي ته رسېږي؟
- ۳- څنګه کولی شو چې د ناروغیو په وړاندې ځان وقایه کړو؟
- ۴- خوار خواکي څه شی ده؟
- ۵- له غیر صحي خوړو څخه ګټه اخیستل د سړي په بدن باندې څه اغیزه کوي؟

کورنۍ دنده

ککړه هوا د انسان په بدن باندې څه اغیزه لري؟ په دې باره کې څو کرښې ولیکئ.

زموږ ټولنيزې ستونزې: د نيشه يي توکو قاچاق

خبرې اتري پرې وکړي

ځينې وگړي خپله او دنفرو روغتيا د نيشه يي توکو په توليد او قاچاق کولو له خطر سره مخامخ کوي.

ستاسې په آند

۱- د نيشه يي توکو استعمال زموږ لپاره کم زيانونه لري؟

۲- آيا نيشه يي توکي زموږ د هېواد لپاره يوه لويه ستونزه ده؟ څه ډول؟

۳- د نيشه يي توکو توليد، استعمال او قاچاق څرنگه وگړنيزې او ټولنيزې

پايلې لري؟

۴- څه ډول کولی شو چې دا ستونزه له منځه یوسو؟

نن ورځ نيشه يي توکي زموږ د

هېواد، سيمې او نړۍ له مهمو ستونزو څخه شمېرل کېږي. د جگړې په بحراني کالونو کې بېلابېلو ډلو په افغانستان کې د خپل فعاليت زمينه مساعده وليده او په لږ پرتو سيمو کې يې د درلست دنده کنترول په وجه ، په خپل ناوړه فعاليت لاس پورې کړ. ځينو ډلو او د مخدره موادو د قاچاق برانو په طرفدارۍ خلک د اپينو(ترپاک) کرلوته وهڅول چې له دې امله زموږ گران هېواد نن ورځ په نړۍ کې د مخدره موادو په ستر توليدونکي هېواد بدل شوی دی. په افغانستان کې د مخدره موادو توليد د بين المللي مافيا په مرسته ترسره کېږي او درۍ هغه

حاصلات چې په افغانستان کې تر لاسه کوی اروپايي او امريکايي هېوادونو ته قاچاق کوي. مخدره مواد هغو موادو ته ويل کېږي چې استعمال يې د انسان شعور له اختلال سره مخ کوي اېين يا ترياک ډير خطرناک مخدره مواد دي چې له دې موادو څخه لا خطرناک مواد لکه هروئين جوړېږي. د مخدره موادو کښت او قاچاق زموږ دولت او ملت ته ډيرې ستونزې رامنځته کېږي چې مسهي برخې يې دا دي.

د گټورو محصولاتو له کرلو څخه مخنيوی

د اېينو د کرنې لومړنی زبان چې د هغې په کرلو بزگران له گټورو محصولاتو څخه چې ټولنه ورته اړتيا لري، وروسته پاتې کېږي. ډير گټور محصولات وجود لري چې بزگران کولی شي د هغو په کرلو ښه گټه ترلاسه کړي او هم خپلو خلکو او ټولنې ته خدمت وکړي. ولې د غنمو، اوريشو، لوبيا، پنبې او داسې نورو پرځای خپلې شتمنې ځمکې او د کارکوولو ځواک د داسې محصولاتو کښت ته ځانگړې کړوچې د نورو ژوند له خطر سره مخامخ کړي؟

روڼ دی کيدل يا اعتياد

کله چې اېين او نور مخدره توکي په هېواد کې وکړل شي او په ارزانه بيه د خلکو لاس ته ورشي، نوی ځوانان د هغو استعمالولو ته مخه کوي او معتاد کېږي. اعتياد په دې ډول موادو انسان ناجوړه کوي او هغه د گټور کار او فعاليت څخه پاتې او سرغړو نو او جرم کولو ته يې اړباسي، کله چې په يوه هېواد کې د معتادينو شمېره زياته شي، د کورنيو، خلکو او دولت د ستونزو سبب گرځي.

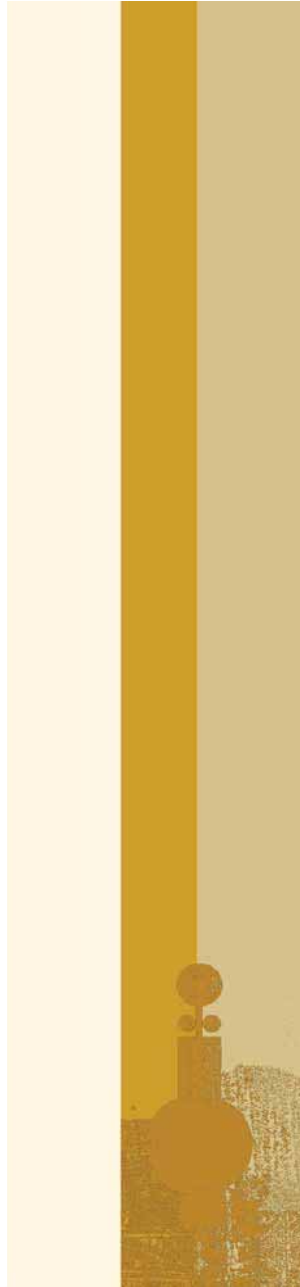
د اداري فساد تشديد

څرنگه چې د مخدره توکو قاچاق منع دی، قاچاقچیان هڅه کوي ځيني دولتي مسئولین په ځانگړې ډول د پولیسو په اداره او محکمو کې په بیه واخلي او خپلو فعالیتونو ته لاره هواره او آسانه کړي. دوی کله کله ځيني لوړ پوړي دولتي چارواکي د پیسو په بدل کې له ځان سره ملگري کوي ترڅو د دوی له نفوذ څخه گټه واخلي. نو له همدې امله اداري فساد پراخېږي او د هغې د کموالي لپاره هڅې د ناکامۍ سره مخ کېږي، ځکه چې د دولت په دنده کې ځيني کړۍ د اداري فساد د پراخېدو څخه ملاتړ کوي.

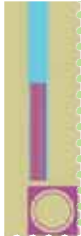
ناامني او تاوتریخوالی

کله چې دولت کورنۍ کوي چې د مخدره موادو د قاچاق مخه ونيسي، قاچاق کوونکي له خپلو ټولو امکاناتو څخه په گټه اخیستلو هڅه کوي چې د دولت د تدبیرونو په وړاندې ودرېږي او خپل فعالیت ته ادامه ورکړي. د دوی یوه لاره د دولت د هڅو په وړاندې اداري فساد ته شدت ورکول دي چې په دې هکله وړاندې توضیح ورکړل شوه. بله لاره د ناامني رامنځته کول او د تاوتریخوالي نه استفاده کول دي.

څرنگه چې قاچاق کوونکي له دې لارې زیاتي پیسې لاسته راوړي نو په ډیرو عصري وسلو سېنال دي. د شرایطو د برابرېدو په صورت کې له هغو نه د خلکو او دولت په مقابل کې کار اخلي نوځکه نشته یې مواد له ناامني او ترهگری سره نږدې اړیکې لري.

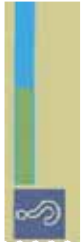

د لوست تکرار

-
-
-
-
-

پوښتني

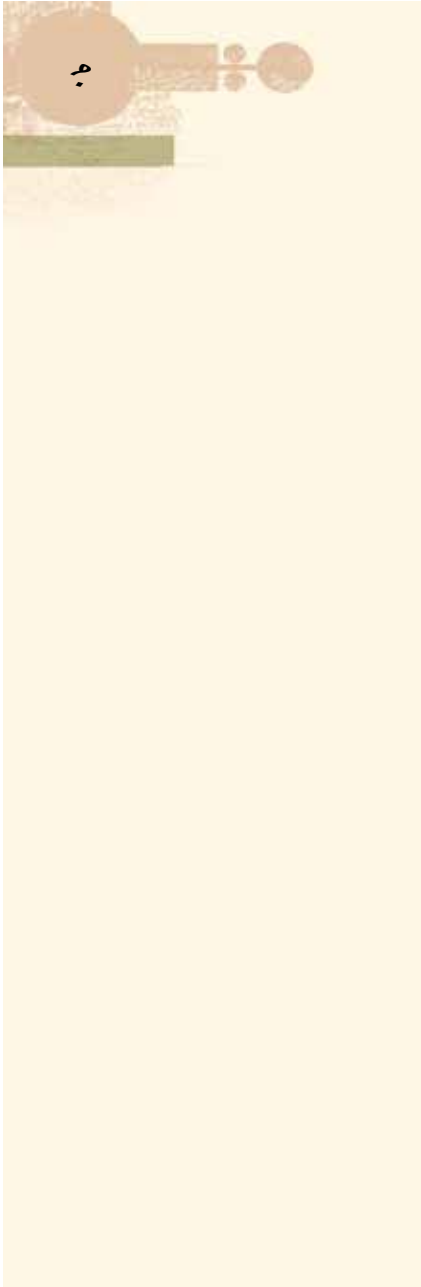

- ۱- نېشه يې توکي څه شی دي؟
۲- د نېشه يې توکو زيانونه بیان کړئ.
۳- د تریاکو په کرلو سره زموږ بزگران له کومو زراعتي محصولاتو څخه بې برخې کېږي؟
۴- د نا امنۍ او تاوتریخوالي په باره کې یو څو کرښې ولیکئ.
۵- اعتیاد او روږدي کیدل څه شی دی، په دې هکله یو څو کرښې ولیکئ.

کورنۍ دنده

د نېشه یي توکو له منځه وړلو په باره کې خپل وړاندیز په څو کرښو کې ولیکئ.

زموږ ټولنيزې ستونزې، نا امنې او تر هغري

خبرې اترې پرې وکړئ

لاندې پوښتنې په غور ولولئ اوځواب وړانئ

۱- هغه ستونزې چې زموږ خلک يې زغمي، نومونه يې واخلئ؟

۲- کوم لاملونه د نا امنۍ سبب گرځي؟

۳- ددې لپاره چې با امله ټولنه ولرو، کوم کارونه بايد سرته ورسو؟

موږ په ټولنه کې هډول اقتصادي، سياسي، فرهنگي، او ټولنيزو فعاليتونو ته اړتيا لرو. دا فعاليتونه هغه وخت امکان لري چې پوره امنيت وجود ولري، که د کار لپاره پوره امنيت وجود ونه لري، وگړي، سازمانونه او نور د عادي کار او فعاليت څخه پاتې کېږي.

له هرڅه نه مخکې بايد د امنيت مفهوم شرحه کړو. امنيت په ټولنه کې هغې وضعې ته وايي چې خلک د ډاډ او آرامۍ احساس وکړي، او د هېچا او هېڅ سازمان له خوا ورته گواښ موجود نه وي. د بېلگې په توگه: که څوک يو کار کوي او د هغه کار له هېڅ گواښ سره مخامخ نه وي، نو ويلی شو چې هغه د کار کولو امنيت لري. او يا که خلک پرته له ويرې او

گوانښ څخه په خپل ژوند او چارو بوخت وي او د خپل ژوند او مال په اړه له چا نه وېره ونه لري، نو هغوی د ځاني او مالي امنیت نه برخمن دي. له دې معلومېږي چې امنیت دولو په لړي چې ډیر مهم یې عبارت دي له: رواني، اقتصادي، سیاسي، ټولنیز او ځاني امنیت څخه. په عمومي ډول ویلي شو چې امنیت په دوو ډلو رواني او فزیکي امنیت ویشل شوی دی. رواني امنیت هغه وخت حاصلېږي چې کامل امنیت وجود ولري. او فزیکي امنیت د امنیت ډیر کم حدودی، که فزیکي امنیت وجود ونه لري د خلکو ژوند ته خطر پېښېږي په دې صورت کې به رواني امنیت هم وجود ونه لري.

د نا امنۍ لاملونه

نا امنی هغه وخت را منځته کېږي چې ټولنیز قواعد او رسمي قوانین د ځینو دلایلو له امله خپل اخلاقي او پراگیز ملاتړ له لاسه ورکړی وي. چې یو شمېر له دې فرصت نه ناوړه ګټه پورته کوي او د خلکو ځان اومال له منځه وړل خپله موخه ګرځوي. نا امنی ډیر لاملونه لري چې مهم لاملونه یې په لاندې ډول دي: جنگ (داخلي یا خارجي جنگونه) ترهګري، د مخدره موادو قاچاق او وسله والې سیاسي ایدیولوژیکي اختلافات او فرکسیون بازی. اوس زموږ په هېواد کې د نا امنیو مهم لامل ویره اچونه ده. چې په دې لوست کې په لنډه توګه پرې رڼا اچوو.

ترهګري (ویره اچونه)

هرسازمان ورکړ شوی فعالیت چې د خلکو د وحشت، وېرې او نا ارامۍ سبب شي او سیاسي موخې ولري ترهګري یا (ویره اچونه) بلل کېږي. د دې تعریف له مخې هغه نظامي

فعالیتونه او ډله نیزه تبلیغات چې غواړي له دې لارې په دولت باندې فشار راوړي او خپلو سیاسي موخو ته ورسېږي ترهګري بلل کېږي. زموږ خلک له ډیرو کالو راهیسې د سیمه ییزو او نړیوال ترهګری قرباني شوي دي. ترهګري زموږ د هېواد د نا امنۍ لپاره ډیرې بدې پایلې لري چې ځینې یې دادي:

د خلکو وژني

ترهګر خپلو موخو ته د رسیدو لپاره حاضردی چې بېګناه خلک په قتل ورسوي.

د هېواد ویجاړول او خرابول

نا امنی د خلکو او د بېلابېلو دولتي او خصوصي مؤسسو د تړلو او سقوط لامل ګرځي. ترهګري عملیات لکه څنګه چې د خلکو ځان ته ګواښ دی، همدارنګه د دولتي او خصوصي مالونو او ساختمانونو ته هم تاوان رسوي. او هره ورځ د دې پرځای چې هېواد یو آباد شي، وړاندېږي.

د وخت ضایع کیدل

وخت د انسان لپاره ډیر مهم دی او باید هغه له لاسه ور نه کړو. نن ورځ هېوادونه په کم وخت کې په ډیرو لویو پرمختګونو لاس بری پیداکوي. په داسې حال کې چې زموږ خلک د نا امنۍ په دلیل او د ترهګرو د فعالیتونو له امله د موجوده ثروت سره بېړه خپل کولونه کلونه وخت یې له دې چې کوم پرمختګ وکړو له لاسه ورکړو. اوس د دولت او ملت دنده ده چې په ټول توان هڅه وکړي چې د کار او فعالیت لپاره امنیت تأمین کړي.

د لوست تکرار

-
-
-
-
-
-

پوښتي

۱- د کار اړینیت څه معنا لري؟

۲ ترهگری څه شی ده؟

۳- په هېواد کې د نا امنۍ لاملونه کوم دي؟

۴- ترهگری فعالیتونه هېواد ته څه پایلې لري؟

کورنۍ دنده

هغه ستونزې چې زموږ هېوادوال یې د نا امنۍ له پلوه زغمي، کومې دي؟
په دې باره کې څو کرښې ولیکئ او بیایې په ټولګي کې ولولئ.

زمونږ ټولنيزې ستونزې: ناچاودلي توکي

خبرې اتري پرې وکړئ

زمونږ په گران هېواد کې کلوڼه جنگ جريان درلود. هرې ډلې د خپلو قوتونو د ساتلو لپاره ماینونه ښخ کړي وو.

اوس هم د څو کالو راهیسې یو زیات شمېر ناچودلي ماینونه او یا نور توکي لیدلي دي؟ چې د خلکو ژوند تهدیدوي. ستاسې له نظره:

۱- آیا تاسې تراوسه ناچودلي ماینونه او یا نور توکي لیدلي دي؟

۲- که چېرې مالین سره مخامخ شوئ څه کار کوئ؟

۳- د ماینونو د مخنیوي لپاره کوم کارونه باید وکړئ؟

هغه هېوادونه چې د جنگ له مرحلې څخه تیر شي تر جگړې وروسته ډیر کالونه بیا هم د جگړې ستونزې گالي. د ډیرو مسو ستونزو څخه یوه یې د ماینونو او ناچاودلو توکو پاتې شوني دي او په کال کې د یو زیات شمېر هېواد والو د مړینې سبب گرځي. په دې څو کالونو کې د ماینونو او ناچاودلو توکو د ټولولو لپاره زیات فعالیتونه ترسره شوي دي په تاسف باید ووايو چې زموږ یو زیات شمېر هېوادوالو له همدې امله خپل ژوند له لاسه ورکړي دي. له دې هڅو سره سره بیا هم زیات شمېر ناچودلي توکي تر اوسه هم تر خاورو لاندې دي چې زموږ د هېوادوالو ژوند تهدیدوي.

اوس بايد څه وکړو چې د ماینونو له خطر څخه وژغورل شو؟

ډیرکارونه په دې برخه کې باید سرته ورسو چې ډیرمسهم یې دادي.

- یو اساسي کار دادی چې دولت باید هلې ځلې وکړي چې ډیرزر ماینونه اونور ناچوادلي توکي راټول کړي او د هغې له احتمالي خطر څخه خلک وساتي
- بل ډیرمسهم کار دادی چې خلک د ماینونو په خصلت و پوهوي او دا هم ورزده کړی چې د دې توکو سره څه ډول چلند وکړي. هغه خلک چې د ماینونو په سیمو کې ژوند کوي، باید ډول ډول ماینونه وپېژني، د هغوی په خطر زونو پوهیږي او له هغې سره د چلند زدکړه وکړي. چې خپل ځان له هغوی څخه وساتي.

د ماین پاکي مؤسسي چې په ملګرو ملتونو پورې تړلي مؤسسي دي، په دې هکله یې زیات کارونه سرته رسولي دي او ځینې هڅې پیل کړي دي چې ټولو خلکو ته له ارزښت څخه خالي نه دي:

بحث وکړئ

ناچاودل شوی توکي څه شی دي؟

پلاستيکي، ډلر گیو او اوسپنيزه نا پېژندل شویو توکو ته لاس مه وروړئ، کېدای شي چې ناچاودلي توکي او یا یو ډول ماین وي. هغه چاودېدونکي توکي چې چاودلي نه وي، د نا چاودل شویو توکو په نامه یادېږي. نا چاودل شوي توکي عبارت له: راکټ، نارنجک، بمونه او داسې نور دي. نا چاودل شوي توکي له فلزاتو، لر گیو او پلاستيک نه جوړ شوي دي او د اقلیم له بدلون سره خپل رنگ ته بدلون ورکوي او کوم مهمات چې له فلز نه جوړ شوي دي زنگ یې وهي او پېژندنه یې ډېره مشکل ده وي. په دې توګه په هغو ساحو کې چې دا توکي نه پېژنو باید د سیمې مشرانو او یا د ماین پاکي دفتر ته خبر ورکړو، ترڅو هغه له منځه یوسي. زياتره نا چاودلي توکي د ځمکې پرمخ پراته وي او د هغوی له خطرونو نه مخنیوی ډیر آسانه ده. په داسې حال کې چې ماینو نه زیاتره د ځمکې لاندې ښخ وي او د هغو د خطرونو نه مخنیوی ستونزمن دي. خو نا چاودلي مهمات کولی شي د ماینونو په پرتله د ډیرو تلفاتو اړیا د انسانانو او حیواناتو د تپي کیدو لامل

شي. (د حب الوطن من الايمان) د مقولي په بنسټ؛ وطن، د هېواد په هر وگړي حق لري. هېواد د مور په شان دی، څرنگه چې په او لاد خپل مور او پلار گران وي نو د ټولنې په افرادو هم بايد خپل هېواد گران وي. په داسې حال کې چې د ناچاودل شويو توکو او ماینونو خطر هېواد ته یو گواښ دی نو د هېواد ټولو اتباعو ته لازمه ده چې ماینو نه ښخ نه کړي او همدارنگه کله چې نا چاودل شوي توکي وړیني هغو ته لاس ورنه وړي بلکه یو صلاحیت داره ادارې ته باید خبر ورکړي چې په دې ډول خپله ایماني او وطني دنده سرته ورسوي.

د لوست تکرار

.....

.....

.....

.....

.....

پوښتي

- ۱- نا چاودلي توکي څه شي ته وايي؟
 - ۲- ولې خنډ شوي ماینونه اونا چاودلي مسلمات دځمکې پر مخ پاتې دي؟
 - ۳- ماینونه او نا چاودلي مسلمات څه خطر لري؟
 - ۴- کله چې له ماینونو سره مخامخ شئ، څه کار به سرته رسوئ؟
 - ۵- څنگه کولی شو چې دنا چاودلو مسلماتو او ماینونو له شر نه په امن کې پاتې شو.
- کورنۍ دنده**
- دا چې څنگه کولی شو د ماینونو او نا چاودلو توکو او مسلماتو له خطر نه په امان کې پاتې شو، په دې باره کې څو کرښې ولیکئ.

د پنځم څپرکي لنډيز

• انسانانو ډیره موده د ځمکې پر مخ ژوند وکړ خو په لوست او لیک نه پوهیدل. په هغه وخت کې د تیر نسل تجربې به په شفاهي او عملي توګه له یو نسل نه بل نسل ته انتقالیدلي.

• نیستي (فريبي)، د ژوند د لومړنیو اړتیاوو د نه لرلو چې انسان هغه ته ضرورت لري په معنا ده. نیستي داسې غمیزه ده چې د تاریخ په اوردو کې یې وګړو ته رپرونه ور په برخه کړيدي.

• هغه ټولنه هو ساینې او شتمنۍ ته لاس رسی پیدا کوي چې وګړي یې د خپل توان او وړتیا په کچه د ټولنې له امکاناتو او منابعو نه ګټه لاس ته راوړي.

• د ډیرو پرمختګونو سره سره چې بشر لاس ته راوړي، خود استوګن ځای ستونزه لا هم دوکړو له ډیرو مهمو ستونزو څخه شمېرل کېږي.

• ناروغي تل دوکړو د بنسټه ګڼل کېږي. د ژوند په اوږدو کې موږ هریو په ساده اوسختو نا روغیواخته کیږو او په پای کې د همدې ناروغۍ له امله ژوند له لاسه ورکوو.

• د انسان د سلامتیا لومړنۍ شرط ښه خواړه او مکمله غذا ده.

موږ په ټولنه کې په مختلفو اقتصادي، سیاسي، فرهنگي او ټولنیزو فعالیتونو بوخت یو دا فعالیتونه هغه وخت ممکن دي چې بشپړ امنیت وي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library